

Methodiek Eerste Hulp Light

bij huiselijk geweld

ADVIES- EN STEUNPUNT
HUISELIJK GEWELD FRYSLÂN

Vrouwenopvang *Fryslân*

maatschappelijk werk
fryslân

Colofon

In opdracht van

Vrouwenopvang Fryslân
Maatschappelijk Werk Fryslân

Methodiekontwikkeling

St. Ambulante Fiom Leeuwarden
G. Helfferich
G. de Groot

Methodiekontwikkeling en redactie

De Groot Tijdelijk Consulting & Coaching
(definitieve versie en redactie)

Begeleidende redactie

L.Terpstra, Vrouwenopvang Fryslân
S. Jansma, Vrouwenopvang Fryslân
A. de Wind, Vrouwenopvang Fryslân
M. Bouma, AMW Fryslân
I. Dechesne, Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld Fryslân

Met dank aan

H. Bakker, TransAct
S. Lallmohamed, Vrouwen Opvang Amsterdam
W. Timmer, interregionaal projectleider 'Eergerelateerd geweld'

Lay-out en eindredactie

Groot Haar & Orth

© Vrouwenopvang Fryslân
Leeuwarden, maart 2006

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Methodiek Eerste Hulp Light	7
Visie	7
Definiëring	8
Uitgangspunten en voorwaarden	9
Voor wie	10
Toepassing	11
Doelen	11
Planning	12
Deel 1: Stoppen van geweld	13
Doelstellingen deel 1	13
Inventariseren van de actuele situatie	13
Kaders	14
De Time-out	15
Het doorbreken en voorkomen van isolement	15
Afsluiting	16
Deel 2: De spiraal van geweld	17
Doelstellingen deel 2	17
Inventariseren van de actuele situatie	17
Bewustwording en inzicht in de spiraal van geweld	18
Bewustwording van het effect van huiselijk geweld op kinderen	20
Tenslotte	21
Afsluiting	21
Deel 3: Het hier en nu	23
Doelstellingen deel 3	23
Inventariseren van de actuele situatie	23
Communicatiepatronen	23
Betrekking en interactie	24
Communicatie	26
Uiting van gevoelens van boosheid, agressie en frustratie	27
Kinderen	28
Tenslotte	28
Evaluatie	29

Bijlagen	31
Contract	33
Algemeen	33
Kaders	33
Geheimhouding	34
Klachtenprocedure	34
Veiligheid	35
Veiligheid als waarde	35
De professional	35
Verantwoordelijkheid	36
Veiligheid in het geding	37
Eergerelateerd geweld	38
Time-out	39
Werkwijze	39
De Geweldsspiraal	43
Kinderen	47
Betekenis van huiselijk geweld	47
Ontwikkeling	48
Behandeling	49
Culturele achtergronden	51
Betekenis van huiselijk geweld	51
Schaamte	52
Signalen	52
Kinderen	53
Begeleiding	53
Eergerelateerd geweld	54
Eergerelateerd geweld	55
Definiëring	55
Eer en betekenis	56
Eerwraak	57
Aanleidingen en uitingsvormen	59
Signalering	60
Preventie en hulpverlening	60
Literatuurlijst	63

Voorwoord

Steeds vaker krijgen instanties te maken met gevolgen van huiselijk geweld. Ook de zorgverlening wordt er vaker mee geconfronteerd. De ervaring leert dat geweld nooit vanzelf over gaat. Om te voorkomen dat het geweld steeds verder escaleert, moet er zo vroeg mogelijk worden ingegrepen. In Friesland wordt daarom sinds enige jaren gewerkt met een aanpak die gericht is op vroeg interveniëren: de Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld (Thuisfront).

Bij deze aanpak zijn verschillende instanties en organisaties betrokken. De samenwerking is geregeld in een protocol. De werkwijze steunt op het 'dwang en drang-principe': accepteert de dader zijn doorverwijzing naar het hulpaanbod niet, dan wordt het proces-verbaal doorgespeeld aan de Officier van Justitie en volgt de justitiële weg. Kortom, het gaat om voorwaardelijke hulpverlening.

De vraag is nu of de inzet van een specialistisch psychiatrisch hulpaanbod in combinatie met voorwaardelijke hulpverlening in alle gevallen noodzakelijk is. Is de 'zware' inzet van hulpaanbod die nu doorgaans wordt gekozen, altijd nodig? Kan een ambulant en mogelijk outreachend hulpaanbod - in de vorm van korte, snelle interventies, werkend vanuit een systeemgerichte benadering - niet tot even goede resultaten leiden in specifieke situaties?

Wij denken dat er behoefte is aan een gedifferentieerd aanbod in de ketenaanpak van huiselijk geweld. Ons uitgangspunt is dat in de ene situatie de zwaardere variant van hulp gewenst is, in de andere situatie een lichtere; uitgaande van de motivatie voor hulp en de ernst van de problematiek. Met een 'light-variant' zijn professionals beter toegerust om een hulpaanbod op maat te bieden aan gezinnen waarin sprake is van huiselijk geweld.

Deze insteek heeft verschillende voordelen:

- Er is niet meteen sprake van dwang-en-drang.
- De 'light-variant' kan op zichzelf staan, maar kan ook voorafgaan aan het hulpaanbod van de Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld, eerste- en tweedelijnsvoorzieningen of de sociale teams.
- Het hulpaanbod heeft de kenmerken van 'eerste hulp' en kan als ambulante en mogelijk outreachende hulpverlening betiteld worden (bij outreachende hulpverlening gaan professionals gevraagd en ongevraagd naar een gezin waarin huiselijk geweld speelt).
- De hulp is systeemgericht: het hele gezin wordt in deze fase betrokken. Zo kan binnen het gezin gesproken worden over wat huiselijk/seksueel geweld met kinderen doet. Dit biedt meer mogelijkheden de ouders op hun verantwoordelijkheden aan te spreken en te motiveren.
- Werpt een light-variant vruchten af, dan mag verondersteld worden dat de kosten ook lager uitvallen dan bij de huidige hulpinzet.

Voorwoord (vervolg)

In het belang van de cliënten wordt bij het ontwikkelen en vormgeven van dit zorgaanbod nadrukkelijk gestreefd naar sectoroverstijgende samenwerking, waarbij geïntegreerd, optimaal gebruik wordt gemaakt van deskundigheden van vrouwenopvang, Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld en maatschappelijk werk.

Wij bevelen deze methodiek van harte aan bij iedereen die betrokken is bij de hulpverlening aan mensen die te maken hebben met huiselijk geweld.

Het streven is dat deze werkwijze provinciebreed aangeboden wordt. De methodiek wordt beschikbaar gesteld aan alle ketenpartners op het terrein van huiselijk geweld. Met name de diverse instellingen voor maatschappelijk werk in Friesland worden uitgenodigd de methodiek in te zetten, omdat zij als eerstelijnsvoorziening een belangrijke rol spelen in de aanpak van huiselijk geweld. Bij de provinciebrede invoering van deze methodiek wordt bekeken welke de rol en functie de sociale teams hierbij kunnen vervullen, zowel in de ketenaanpak als bij de implementatie van deze methodiek.

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiële steun van het Zorgkantoor Friesland/ OGGZ subsidie en de inzet van velen. Een speciaal woord van dank willen wij richten aan de ontwikkelaars en auteurs, Gryt Helfferich van de Stichting Ambulante FIOM Leeuwarden en Gerda de Groot van de Stichting Ambulante FIOM Leeuwarden en De Groot Tijdelijk Consulting en Coaching.

De ontwikkeling van deze methodiek is een initiatief van de Vrouwenopvang Fryslân en het Maatschappelijk Werk Fryslân en wordt ondersteund door de Politie Provincie Friesland.

Rest ons de wens uit te spreken dat een ieder die kennis neemt van deze methodiek zich erdoor laat inspireren.

Vrouwenopvang Fryslân

Linda Terpstra

Maatschappelijk Werk Fryslân

Dries Posthumus

Methodiek Eerste Hulp Light

Visie

Huiselijk geweld is ingrijpend en indringend. Betrokkenen verdienen een adequate hulpverlening naar hun eigen wens en vermogen.

Het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld, als onderdeel van de Vrouwen Opvang Fryslân, biedt de laagdrempeligheid die nodig is om de situatie van huiselijk geweld te doorbreken. Als frontoffice wil het een sluitende aanpak rondom huiselijk geweld creëren.

Om de backoffice te optimaliseren is - naar aanleiding van de vraag naar een 'light-variant' van het bestaande aanbod - de Methodiek Eerste Hulp Light ontwikkeld. Deze methodiek biedt een variatie aan mogelijke professionele interventies in het kader van het stoppen van geweld, vanuit de visie dat een kortdurend, systeemgericht hulpaanbod tot gewenst resultaat kan leiden. Daarbij staat de methodiek niet op zichzelf: zij dient als inspirerende werkwijze, die de professional op creatieve wijze kan aanwenden.

Nader beeld om te verduidelijken waarom er vraag is naar Eerste Hulp Light:

- In de frontoffice wordt tijdens telefoon- en inventarisatiegesprekken duidelijk welk hulpaanbod toegesneden is op het systeem. Soms blijkt tijdens die gesprekken dat er (nog) geen sprake is van structureel huiselijk geweld. Het geweld komt (nog) incidenteel voor. De trajecten van Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld worden dan soms als te zwaar en te veelomvattend gezien en beleefd. Er is de vraag om dan snel, adequaat en systeemgericht een beperkt aantal sessies te bieden. Om de situatie te doorbreken, om te voorkomen dat incidenteel geweld uitmondt in structureel geweld en om vanaf het begin van het hulpaanbod interventies te kunnen plegen gericht op de dynamiek van de relatie. Vooral bij incidenteel geweld ervaren klanten het doen van aangifte of melding - de voorwaarde bij de trajecten van Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld - als (nog) niet zinvol en te bepalend. Ze hebben liever een hulpaanbod zonder justitiële inmenging, dat direct van start kan gaan. Aangifte/melding is dan geen voorwaarde, maar komt mogelijk in de sessies aan de orde. Natuurlijk maakt de professional wel expliciet duidelijk dat geweld strafbaar is.
- De trajecten van Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld zijn gericht op lichamelijk geweld. Geestelijk geweld is moeilijk bewijsbaar, waardoor aangifte/melding dan wel interventie van justitie moeilijker is. Maar is er wel de vraag naar een aanbod, gericht op het doorbreken van de situatie. Eerste Hulp Light kan daarin voorzien. Vooral door klanten bewustwording en inzicht te bieden in destructieve patronen in de relatie, die vervolgens gekoppeld worden aan de neerwaartse spiraal van geweld.
- Huiselijk geweld speelt zich af in brede kring. Te denken valt aan mishandeling binnen een partnerrelatie, kind-oudermishandeling, ouder-kindmishandeling of geweld binnen de mantelzorg (ontspoorde zorg). Bij al deze vormen van geweld leeft de vraag naar een hulpaanbod dat perspectief biedt wanneer er nog geen sprake is van structureel geweld en inmenging van justitie nog niet vanzelfsprekend is.

Methodiek Eerste Hulp Light

Vanuit de visie dat huiselijk geweld niet zomaar stopt en interventies van buitenaf noodzakelijk zijn, vraagt dit een adequate, dynamische en toereikende backoffice voor het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld. Eerste Hulp Light completeert en optimaliseert het bestaande hulpaanbod in de backoffice, waardoor een divers en op ieders wens toegesneden hulpaanbod wordt gecreëerd.

Definiëring

Eerste Hulp Light is toereikend voor mensen die geweld ervaren in huiselijke kring.

Geweld is dan de aantasting van de persoonlijke integriteit van het slachtoffer. Er is sprake van een afhankelijkheidsrelatie, waarin macht, onmacht en machteloosheid van belang zijn.

Er wordt onderscheid gemaakt in geestelijk geweld en lichamelijk geweld, waaronder seksueel geweld (Ministerie van Justitie, 2000).

Huiselijke kring: Er is sprake van huiselijk geweld wanneer de dader afkomstig is uit de huiselijke kring van het slachtoffer. De huiselijke kring bestaat uit (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden. Het begrip huiselijke kring heeft dus betrekking op de relatie en niet op de locatie (Sessink, 2003). In die zin kan het huiselijk geweld ook op straat plaatsvinden, wanneer het mensen betreft die uit dezelfde huiselijke kring komen. Agressie op straat behoort in zijn algemeenheid niet tot huiselijk geweld, omdat dat meestal niet mensen uit de huiselijke kring betreft.

Huisvrienden: Personen die een vriendschappelijke band onderhouden met het slachtoffer of met iemand uit de directe omgeving van het slachtoffer en die het slachtoffer in de huiselijke kring ontmoeten (Sessink, 2003).

Eergerelateerd geweld valt in algemene zin buiten deze definiëring. Bij huiselijk geweld gaat het namelijk om individuele emoties en bij eergerelateerd geweld om collectieve denkbeelden en familie-eer (Ferwerda, 2005). Daarnaast wordt huiselijk geweld vaak afgekeurd en veroordeeld door de omgeving, terwijl familie eergerelateerd geweld vaak aanmoedigt. Tenslotte: huiselijk geweld speelt zich af in de privé-sfeer. Publieke bekendheid is geen risicofactor. Terwijl de noodzaak tot eerzuivering juist groter wordt naarmate meer mensen er van weten. De eer wordt veelal in de aanwezigheid van omstanders gezuiverd.

Enige nuancering is echter zinvol, aangezien eer naast een collectief denkbeeld ook een individuele emotie betreft. Daarnaast wordt huiselijk geweld weliswaar afgekeurd, maar vaak wordt het ook door de vingers gezien. Veel mensen uit de omgeving zijn immers op de hoogte van het huiselijk geweld dat plaatsvindt (Bijlage Eergerelateerd geweld).

Uitgangspunten en voorwaarden

- Eerste Hulp Light is een laagdrempelig hulpaanbod binnen een duidelijke en gekaderde back-office, waarin op directe wijze kortdurend wordt gewerkt met een heldere, eenduidige methodiek.
- Er is sprake van incidenteel geweld, waarbij duidelijk is dat de veiligheid in principe niet in het geding is (Bijlage Veiligheid).
- De methodiek is systeemgericht. Dat wil zeggen dat er met alle direct betrokkenen binnen het systeem wordt gewerkt.
- Voor kinderen binnen het systeem is tijdens de sessies een vanzelfsprekende aandacht. Indien nodig wordt een aanbod voor begeleiding bij een van de ketenpartners voorgesteld.
- Er wordt competentie- en doelgericht gewerkt binnen het eigen vermogen van de klanten. De mogelijkheden van de individuele leden van het systeem en het systeem op zich staan centraal.
- De onbalans in draagkracht en draaglast is door klanten te hanteren: zij kunnen ieder de eigen verantwoordelijkheid voor het stoppen van geweld dragen. Uitgaande van het vermogen van de klant wordt binnen de methodiek gewerkt aan het versterken van de eigen draagkracht en het verminderen van de ervaren en beleefde draaglast.
- Er is sprake van een vermogen tot introspectie bij de klanten: ieder kan en wil de verantwoordelijkheid voor het eigen aandeel in de dynamiek van geweld op zich nemen.
- Klanten zijn gemotiveerd om de situatie van geweld te doorbreken. Zij kiezen voor professionele interventies die hen aanzetten tot ander, zinvol gedrag om hun conflicten op te lossen.
- Er is respect voor diversiteit. Het leren omgaan met verschillen en het vergroten van de tolerantie naar elkaar is een belangrijk onderdeel van de methodiek (zie ook Vrouwen Opvang Amsterdam, 2004).
- Er is sprake van een sociaal netwerk waarbinnen de klant zich in een nieuw gedrag kan manifesteren en waar hij/zij gebruik van kan maken ter ondersteuning en stimulans*.

*) Er wordt belang gehecht aan een constructief sociaal netwerk rondom de klanten. Isolement, weinig tot geen contact en uitwisseling met mensen buiten het systeem, zorgt er vaak voor dat de patronen van het systeem worden bevestigd en de spiraal van geweld ernstiger van inhoud kan zijn. Tevens ervaren klanten dan niet de stimulerende bevestiging van vernieuwd, constructief gedrag. Dit zijn mogelijke belemmerende factoren in het doorbreken van de patronen. Van belang is daarom dat al in een vroeg stadium wordt onderkend of er al dan niet sprake is van een constructief netwerk en welke wensen klanten daarbij hebben. Van daaruit kan worden besproken welke mogelijkheden zij hebben om hun netwerk te vormen, uit te breiden of te veranderen en welke ondersteuning zij daarin nodig hebben.

Methodiek Eerste Hulp Light

- Vanaf het begin van Eerste Hulp Light krijgen mensen handvatten om het geweld in hun systeem te stoppen en te voorkomen. Er is namelijk als voorwaarde voor de hulp gesteld dat er vanaf de start geen geweld meer plaatsvindt. Hiermee is opnieuw de veiligheid gegarandeerd. Gaat het geweld toch door, dan vindt doorverwijzing plaats naar hulpverlening binnen een justitieel kader, oftewel Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld.
- De methodiek kan worden toegepast binnen een intercultureel kader.
- Klanten verbinden zich aan dit hulpaanbod en houden zich aan de afspraken. Zij nemen bijvoorbeeld daarom zelf het initiatief tot bespreking wanneer zij tussentijds besluiten te stoppen. Het geheel van afspraken wordt in een contract vastgelegd en in de eerste sessie ondertekend door alle betrokkenen (Bijlage Contract).
- Eerste Hulp Light vindt in het algemeen plaats op verwijzing van de frontoffice van het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld. Vrijwel zodra de doorverwijzing heeft plaatsgevonden, kan de hulp starten.
- Met nadruk blijft gesteld dat het zeer kortdurende hulpverlening betreft.
- De frontoffice beschikt over de professionaliteit en deskundigheid om klanten naar het voor hen passende, juiste aanbod te leiden.
- De professionals in de backoffice zijn geïnspireerd en deskundig binnen de methodiek, binnen een systeemgerichte en directieve wijze van werken.
- Zowel in de frontoffice als in de backoffice zijn er afspraken gemaakt met ketenpartners en overige instellingen over samenwerking en doorverwijzing.
- Veiligheid van werken is gegarandeerd voor de professionals.

Voor wie

- Mensen in wiens relatie huiselijk geweld speelt en waarvoor de trajecten van Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld niet toereikend, dan wel te zwaar en veelomvattend zijn.
- Binnen Eerste Hulp Light is structureel aandacht voor de kinderen binnen het gezin. Uitgangspunt is dat kinderen die worden mishandeld dan wel getuige zijn van huiselijk geweld, daar ernstige schade van ondervinden. Zij worden in hun ontwikkeling geschaad (Bijlage Kinderen).
- Mensen die in de relatie met hun ouders, familie, vrienden en/of kinderen te maken hebben met huiselijk geweld.
- Mensen die als mantelzorger ervaren dat de zorg ontspoord, waardoor situaties van geweld (kunnen) ontstaan.

Ook voor anderen dan hierboven benoemd kan Eerste Hulp Light perspectief bieden richting het doorbreken van de situatie van huiselijk geweld.

Te denken valt bijvoorbeeld aan mensen die in de periode van en na echtscheiding te maken hebben met huiselijk geweld, zoals bij een omgangsregeling.

Waar het om gaat, is dat huiselijk geweld aanwezig is. Het kan zowel fysiek als geestelijk geweld betreffen. Daarnaast moeten klanten de wil en motivatie hebben om geweld te stoppen en op constructieve wijze met conflicten of problemen om te gaan. Zij krijgen daartoe een op hen toegesneden kortdurend aanbod.

Eerste Hulp Light hecht grote waarde aan de impact van de dynamiek van de relatie. Binnen de methodiek is daarom de aandacht gericht op alle betrokkenen van het systeem.

Contra-indicaties

De algemene contra-indicaties voor hulpverlening gelden; zoals verslaving, belemmerende psychiatrische problematiek of een onvermogen om aan de eerder beschreven uitgangspunten en voorwaarden te voldoen. Bij dit laatste gaat het vooral om het niet zelf willen/kunnen nemen van verantwoordelijkheid, waardoor een ander hulpaanbod geschikter is.

Toepassing

Eerste Hulp Light is een hulpaanbod dat zich richt op het voorkomen en doorbreken van huiselijk geweld middels een methodiek. Het past in het reguliere hulpaanbod. De uitvoering zal daarom aanhaken bij het reeds aanwezige deskundige hulpaanbod, zowel in inhoud als in plaats.

Het werken met deze methodiek vraagt professionaliteit met specifieke deskundigheid.

Het hulpaanbod kan outreachend worden toegepast wanneer constructief gebruik gemaakt kan worden van de context van het gezin en veiligheid gegarandeerd is. Er kan ook voor worden gekozen om de sessies juist niet bij klanten thuis te laten plaatsvinden. Dit om veiligheid optimaal te garanderen voor zowel de klanten als de professional. Ook geeft dit klanten de gelegenheid zich zonder afleiding van de thuissituatie zo volledig mogelijk tot zichzelf, elkaar en hun situatie bepalen. Tenslotte kan er een combinatie worden gemaakt van sessies in en uit de thuissituatie. Wanneer bijvoorbeeld kinderen worden betrokken in de sessies, kan het van belang zijn hen in hun eigen situatie te zien en te spreken.

Doelen

- Een zinvolle beïnvloeding van de dynamiek van het systeem. De methodiek is dus gericht op het gehele systeem, op alle direct betrokkenen.
- Het stoppen van incidenteel geweld en het voorkomen van structureel geweld.
- Klanten zijn zich bewust van de ernst van de problematiek en de onderliggende patronen.
- Klanten maken zich verantwoordelijk voor hun aandeel in de dynamiek van geweld en voor het

Methodiek Eerste Hulp Light

stoppen van geweld. Zij erkennen dat geweld niet kan en niet de manier is om conflicten op te lossen. Ze willen conflicten op constructieve wijze leren oplossen.

- Klanten zijn zich bewust van de impact en het effect van (het getuige zijn van) huiselijk geweld op kinderen.
- Klanten zijn zich bewust van hun verantwoordelijkheid als ouder; zij kunnen eveneens het verschil in verantwoordelijkheid als ouder en als partner onderscheiden.
- Klanten hebben handvatten gekregen om op zinvolle wijze met hun conflicten om te gaan. Zij kunnen deze handvatten ook toepassen.
- Klanten hebben adequate informatie over eventuele verdere mogelijkheden voor hulpverlening/begeleiding.

Uitgaande van het vermogen van iedere klant en de complexiteit van de situatie, wordt voortdurend gekeken of de doelen haalbaar zijn.

Planning

Eerste Hulp Light is een kortdurende methodiek van drie tot vijf sessies, van elk anderhalf uur. De methodiek is ingedeeld in drie delen waarvan deel 2 en deel 3 uit twee sessies kunnen bestaan. De sessies vinden eens in de twee weken plaats. Binnen een week na aanmelding vindt het eerste gesprek plaats.

De keuze voor dit aanbod wordt in principe gemaakt door de frontoffice van het Advies- en Steunpunt. Hier vinden inventarisatiegesprekken plaats om adequaat naar de backoffice te kunnen verwijzen.

Eén inventarisatiegesprek is in elk geval gewenst om de leden van het systeem te zien en te spreken. Tevens wordt dan gescreend of de veiligheid in het geding is.

Aan het eind van Eerste Hulp Light kijken de betrokkenen in een evaluatie of het aanbod toereikend was, dan wel welke ondersteuning nog wenselijk/nodig wordt bevonden. Tevens wordt een afspraak gemaakt voor een follow-up gesprek na drie maanden.

Het follow-up gesprek wordt gevoerd door de betrokken leden van het systeem en de betreffende professional. Ze spreken elkaar face-to-face, juist om de dynamiek van en in het systeem te kunnen zien, horen, ervaren en bespreken. Aan dit gesprek wordt veel belang gehecht, omdat na een tussenperiode van drie maanden kan worden geëvalueerd of de constructieve beweging zich in het systeem heeft doorgezet of dat er toch sprake is van terugval.

De verantwoordelijkheid van klanten is vanzelfsprekend aandachtspunt, zeker in het geval van terugval en mogelijke doorverwijzing.

Deel 1: Stoppen van geweld

Doelstellingen deel 1

- Inventariseren van de actuele situatie. De gegevens van de doorverwijzing zijn kort besproken.
- Kaders van Eerste Hulp Light zijn gesteld en geaccepteerd. Duidelijk is dat klanten kiezen voor deze vorm en er ook verantwoordelijk in willen en kunnen zijn. Het contract wordt uitgelegd, getekend of mee naar huis genomen en de volgende keer ondertekend.
- De Time-out interventie wordt uitgelegd. Klanten gaan ermee akkoord dat er geen geweld meer plaatsvindt en de veiligheid gegarandeerd is.
- Het belang van het doorbreken/voorkomen van isolement is duidelijk. Klanten concretiseren waarom en op welke wijze zij - individueel dan wel samen - hun eventuele isolement willen doorbreken.

Inventariseren van de actuele situatie

De gegevens van de doorverwijzing worden eerst met de klanten besproken. Daarbij is het belangrijk een beeld te krijgen van de klanten en hun (culturele) achtergronden. Dit betekent dat er altijd wordt gevraagd naar bijvoorbeeld culturele achtergrond, religie, sociale positie en hun beleving en betekenisgeving hierbij.

Eerste Hulp Light begint steeds met de actuele situatie. Standaard wordt gevraagd hoe het met de kinderen gaat. Dit geldt voor alle mogelijke contacten en relaties waarin huiselijk geweld plaatsvindt: kinderen zien en horen veel! Kernpunten bij de start zijn keuze voor verandering, eigen verantwoordelijkheid, motivatie en veiligheid.

De actuele situatie van de klanten wordt doorgenomen aan de hand van de volgende punten:

- aanleiding tot het zoeken van hulp en de keuze voor de Eerste Hulp Light;
- motivatie ;
- kort resumé over het verloop van het geweld;
- situatie nu;
- verwachtingen van zichzelf, elkaar en de begeleiding;
- kinderen: wat hebben ze meegemaakt, welke reacties geven ze.

Belangrijk is om een algemeen beeld van de situatie te verkrijgen. Een valkuil is om te diep op het verleden in te gaan, waardoor de doelstellingen van deze sessie niet kunnen worden behaald. Het gaat in deze vorm van hulpverlening en met name in deze sessie niet om het verleden heel diep door te werken, maar om patronen eerst te herkennen en daardoor geweld te kunnen stoppen. Binnen dit kader wordt in de volgende sessies vanzelfsprekend wel gewerkt aan bewustwording en inzicht in de oorzaken van het ontstaan van de geweldsspiraal.

Deel 1: Stoppen van geweld

Klanten leren met hulp van de methodiek hun verleden te plaatsen in hun huidige situatie en deze om te buigen naar een situatie zonder geweld. Zij erkennen het destructieve van geweld en nemen ieder hun verantwoordelijkheid voor hun aandeel in de dynamiek van de relatie.

Kaders

- Uitleg geven over de inhoud en het aantal sessies.
- Duidelijkheid over systeemgericht werken bieden. Aangeven dat er tevens aandacht voor de kinderen is.
- Verantwoordelijkheid, positie en taak van de professional verduidelijken. De professional is gericht op inzicht en het proces binnen het systeem. Klanten worden aangesproken op motivatie, het maken van keuzes, en het nemen van verantwoordelijkheid voor hun eigen aandeel in de dynamiek van de relatie en voor hun eigen veiligheid. De professional betreft indirect dan wel direct de kinderen bij het geheel. Daarbij kijkt hij steeds naar een noodzakelijk, dan wel aansluitend hulpaanbod.
- De begeleiding is niet vrijblijvend. Klanten moeten afspraken nakomen en vooral veiligheid garanderen. Duidelijk zal zijn dat er geen geweld meer plaatsvindt. Mocht dat wel zo zijn, dan vindt doorverwijzing plaats naar Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld, aangezien er dan een justitieel kader nodig is. De mogelijkheid en de effecten van het doen van aangifte dan wel melding, worden binnen dit kader meegenomen.

Met nadruk wordt gesteld dat in de Eerste Hulp Light de uitgangspunten en voorwaarden belangrijk zijn in de kaderstelling. In de uitgangspunten en voorwaarden is immers gesteld dat klanten gemotiveerd zijn en in staat tot het nemen van verantwoordelijkheid voor hun eigen aandeel en het stoppen van geweld.

Het inventariseren van de actuele situatie en het bespreken van de kaders dient tevens om de veiligheid en motivatie te checken. Hier kan blijken dat het geweld ernstiger is dan werd gedacht. Wanneer de professional twijfelt aan veiligheid, wordt daarover gesproken. Een mogelijkheid is dan bijvoorbeeld om klanten apart uit te nodigen, zodat werkelijk nagegaan kan worden of veiligheid gegarandeerd is, of dat een ander hulpaanbod geïndiceerd is.

Het geheel aan afspraken is vastgelegd in een contract en wordt door de betrokkenen ondertekend (Bijlage Contract). Voor klanten die het contract nog eens willen lezen vóór ondertekening, bestaat de mogelijkheid het contract mee naar huis te nemen. Zij kunnen het tijdens de volgende sessie ondertekenen.

De Time-out

Om bewustwording en inzicht te kunnen verwerven, is veiligheid een basisvoorwaarde. De Time-out techniek is het praktische handvat waarmee klanten zelf die veiligheid kunnen creëren en zinvolle interventies kunnen plegen in (mogelijke) situaties van spanning en/of geweld.

- De laatste keer waarin geweld plaatsvond, wordt in detail besproken. Het gesprek is gericht op de aanleiding voor het geweld, gevoelens en uitingen.
- Het moment waarop ieder weet dat 'er geen ontkomen aan is', staat centraal. Hieraan gekoppeld wordt het moment waarop ze die dreigende situatie kunnen voorkomen en/of stoppen.
- De Time-out wordt geïntroduceerd en uitgelegd (Bijlage Time-out).
- Eventuele weerstanden worden serieus genomen en besproken. Uiteindelijk willen beide hieraan meewerken en verbinden zij zich aan de afspraken binnen de Time-out. Cruciaal zijn opnieuw veiligheid, motivatie en eigen verantwoordelijkheid, en daarmee de wil om te Time-out te hanteren.
- Besproken wordt dat er spanning kan ontstaan wanneer patronen worden doorbroken door de keuze voor deze werkwijze en het doorbreken van de spiraal van geweld. Expliciet wordt gesteld dat de verbinding aan de afspraken binnen de Time-out niet vrijblijvend is: vanaf nu is er geen geweldsuiting meer. Dat is voorwaarde voor het verder gaan binnen dit hulpaanbod.

Het doorbreken en voorkomen van isolement

Bij (dreigend) geweld raken mensen vaak toenemend in een isolement. Dit komt meestal voort uit gevoelens van schuld en schaamte en een proces van macht en onmacht. De leden van een systeem raken daardoor steeds meer op elkaar gericht, waardoor de dynamiek in een neerwaartse spiraal terechtkomt. Het doorbreken van het isolement is daarom van belang, zowel voor ieder individu van het systeem als voor de beweging van de spiraal van geweld.

De volgende vragen worden besproken:

- Merken klanten dat ze in een isolement raken?
Zo ja, waarom?
  - Welke sociaal netwerk heeft ieder? Welke hebben ze gezamenlijk?
  - Wie is op de hoogte van het geweld dat in hun relatie plaatsvond? Waarom hebben ze anderen er wel/niet in gedeeld? Schuld en schaamte komen hier aan de orde.
  - Waarom beleven ze het als wel/niet belangrijk om met anderen over zichzelf te praten?
  - Wie zouden ze ieder - voor zich, dan wel gezamenlijk - in vertrouwen willen nemen? Met wie kunnen ze praten over zichzelf en hun situatie, om zo beleving en gevoelens te delen, aangesproken te worden op gedrag, gestimuleerd te worden tot constructief gedrag, enzovoort?
- Kortom, waarom (motivatie) en op welke wijze gaan zij - ieder voor zich, dan wel gezamenlijk - het isolement doorbreken, als daar sprake van is?

Deel 1: Stoppen van geweld

Afsluiting

- Beleving van deze eerste sessie.
- Afspraken voor de volgende sessie.
  - Klanten zijn gemotiveerd om in de komende periode in dagelijkse situaties zich bewust te worden van hun grenzen en waarom en wanneer zij hun grenzen verleggen. Dit als voorbereiding op de volgende bijeenkomst, die in het kader staat van bewustwording van oorzaken van het ontstaan van geweld in hun relatie.
  - Klanten bewaken hun veiligheid en die van hun kinderen door gebruik te maken van de Time-out interventie.
  - Klanten geven invulling aan hun wensen en mogelijkheden om hun isolement te doorbreken, dan wel te voorkomen.

De gemaakte afspraken worden geconcretiseerd in heldere opdrachten. Wanneer in deel 2 blijkt dat klanten niet met de afgesproken opdrachten bezig zijn geweest, wordt het gesprek beperkt tot de oorzaak hiervan, welke betekenis hun keuze voor dit hulpaanbod heeft, en welke betekenis hun motivatie en verantwoordelijkheid in deze heeft. Ook de garantie van veiligheid wordt besproken. Vervolgens worden nieuwe afspraken gemaakt.

Deel 2: De spiraal van geweld

Doelstellingen deel 2

- Inventariseren van de actuele situatie.
- Bewustwording en inzicht in de spiraal van geweld.
- Bewustwording van het effect van het huiselijk geweld op eventuele kinderen. Tevens het aanbieden van mogelijkheden voor die kinderen om hun ervaringen te verwerken.

Inventariseren van de actuele situatie

Aan de hand van de volgende items wordt teruggeblikt op de afgelopen weken en stilgestaan bij het heden:

- Gegarandeerde veiligheid:
  - Is een Time-out nodig geweest? Zo ja, waarom, in welke situatie, hoe verliep de situatie? Belangrijk is om te bekrachtigen dat klanten zelf in staat zijn geweest om hun situatie met de Time-out te doorbreken. Dit verkleint het machteloze gevoel dat huiselijk geweld met zich meebrengt en vergroot het vertrouwen in eigen vermogen om conflicten op een constructieve manier op te lossen.
  - De werkelijke en beleefde veiligheid worden besproken.
  - Wanneer er geweld is voorgekomen, wordt de hulp gestopt. Eerst dient de oorzaak helder op tafel te komen. Vervolgens wordt besproken op welke wijze klanten nu verder willen en kunnen. Duidelijk is dat bij herhaling van geweld het geheel een justitieel karakter gaat krijgen, waarin de Eerste Hulp Light niet voorziet. Een gesprek over aangifte is dan van belang, evenals de mogelijkheid tot doorverwijzing naar Eerste Hulp bij Thuisgeweld, waar wel vanuit een justitieel kader wordt gewerkt.
- Beleving van zichzelf en de relatie op dit moment. Aandachtspunten hierbij zijn gevoelens van veiligheid, spanning/ontspanning, motivatie en verantwoordelijkheid.
- Uitwerking van de opdrachten van deel 1. Hierbij gaat het niet om een diepgaande uitwerking, maar met name om eigen verkregen inzichten.
- Hoe gaat het met de kinderen? Binnen deze sessie wordt daar op een later moment meer op ingegaan.
- Contacten met anderen dan wel een vertrouwenspersoon, in het kader van het doorbreken van het sociaal isolement.
- Wanneer het nog niet gebeurd is, wordt nu het contract ondertekend.

Aandachtspunt blijft dat klanten een redelijke mate van zelfstandigheid en introspectie hebben. Het inventariseren van de actuele situatie kan dus in tijd beperkt zijn.

Deel 2: De spiraal van geweld

Bewustwording en inzicht in de spiraal van geweld

Onderstaande aandachtspunten hoeven niet allemaal bevroegd te worden. Het zijn mogelijkheden om op creatieve wijze naar alle mogelijke relatievormen binnen huiselijke kring te vragen.

- **Verloop van de relatie:**

Waarom hebben de klanten een relatie met elkaar en willen ze samen zijn? Wilden ze een relatie met elkaar? Waarom wel en waarom niet? (hierbij mogelijke uitsluiting van eegerelateerd geweld) Wanneer hebben ze elkaar ontmoet en op welke wijze heeft de relatie zich ontwikkeld?

- **Verwachtingen:**

Wat zijn hun verwachtingen van zichzelf en van elkaar? Welke verwachtingen hadden ze bij de start van de relatie en wat waren hun ideaalbeelden in het begin?

En hieraan gekoppeld: welke voorbeelden en 'boodschappen' hebben ze meegekregen van hun gezin van oorsprong?

- **(Rol)patronen:**

Invloed van (rol)patronen op zichzelf, op de relatie en de verwachtingen. Ontwikkelde overlevingspatronen.

- **Geweld:**

Waarom was er de eerste keer geweld en wanneer was dat? Dit wordt rechtstreeks gevraagd aan degene die het geweld pleegde. Niet aan degene die mishandeld is (circulair), want dit zou diegene in een positie brengen de ander te moeten verraden (Bijlage Veiligheid).

Waarom is het geweld na de eerste keer doorgedaan?

Welke betekenis heeft het geweld voor ieder voor zich en voor de relatie?

Welke pogingen hebben ze ondernomen om het geweld te stoppen? Waarom zijn deze pogingen niet gelukt?

Welke oorzaken zien ze?

Welk aandeel heeft ieder? Hierbij past eventueel een korte uitleg over de uiting van geweld en typering: korte lontjes, oppotters, broeiers. Of over mensen die zich moeilijk kunnen uiten, thuis anders zijn dan bij anderen of erg gecontroleerd zijn (Dutton, 2000).

- **Huidige situatie:**

De motivatie om deze situatie van geweld/dreiging te willen stoppen, wordt besproken.

Welk beeld hebben ze van zichzelf en van elkaar?

Onderkennen ze belemmerende cognities (denkpatronen) en zien ze op welke wijze deze omgezet kunnen worden naar reële cognities?

Welke wensen hebben ze ten opzichte van zichzelf, elkaar en de relatie? Welk aandeel gaan ze daar ieder aan leveren?

Onderkennen ze ieder en samen de spanning die kan ontstaan wanneer het patroon van geweld wordt doorbroken? Op welke wijze willen ze hiermee omgaan?

Bovenstaande vragen laten de start en de ontwikkeling van de spiraal van geweld zien. Daarbij draait het niet zozeer om de incidenten van geweld. Het gaat erom dat klanten zich bewust worden van de ontwikkelde patronen en daar inzicht in krijgen.

Binnen het gesprek kan gebruik gemaakt worden van de stadia van de geweldsspiraal van Justine van Lawick (Van Lawick en Groen, 1998). Hierin is de invloed van de genderformatie opgenomen en staan verwachtingen, rolpatronen en beleving centraal (Bijlage De Geweldsspiraal).

Het verloop van het geweld kan ook inzichtelijk gemaakt worden aan de hand van de drie fasen van de geweldsspiraal: 1) toenemen van de spanning, 2) de escalatie en 3) de ontspanning. Hierin staat vooral ieders gedrag en beleving centraal (Bijlage Geweldsspiraal).

Het gaat in dit onderdeel deels om psycho-educatie, maar vooral om bewustwording van de invloed van verwachtingen, patronen en ideaalbeelden. Ook belangrijk is bewustwording van de invloed van meegekregen 'boodschappen'. Deze bewustwording gaat leiden tot het inzicht dat ieder een eigen aandeel en verantwoordelijkheid heeft in de dynamiek van de relatie. Klanten krijgen daardoor het inzicht dat echte verandering bij zichzelf begint, wat een positief effect heeft op verwachtingen en tolerantie binnen de relatie. Dit geldt zowel voor een partnerrelatie, als voor overige relaties binnen huiselijke kring; ook dan is er sprake van een spiraal van geweld, een dynamiek, verwachtingen, (rol)patronen, 'boodschappen' uit het verleden.

Binnen diverse culturen is er niet altijd sprake van een romantisch ideaal aan het begin van de relatie. Zeker niet wanneer er sprake is van verplichte huwelijken in een familie. Toch kunnen alle onderdelen van dit onderdeel 'Bewustwording en inzicht in de spiraal van geweld' doorgenomen worden met klanten uit verschillende culturen. De nadruk bij verwachtingen, patronen en meegekregen 'boodschappen' is dan meer gericht op familie en cultuur, maar de overlevingspatronen, de zelfbeschuldigingen, de belemmerende cognities, het ontstane isolement en de gevoelens van schuld, schaamte, onmacht en angst zijn zeker herkenbaar. Het gaat om bewustwording die eveneens leidt tot het inzicht dat echte verandering bij zichzelf, dan wel bij de eigen familie begint (Bijlage Culturele achtergronden).

Van groot belang is de verantwoordelijkheid die ieder op zich wil nemen om op een zinvolle wijze met conflicten om te gaan. Het positieve van die keuze wordt door de professional sterk bekrachtigd.

Deel 2: De spiraal van geweld

Deze vorm van hulpverlening is niet geschikt in situaties van eengerelateerd geweld. Allereerst omdat er dan niet altijd sprake is van motivatie om systeemgericht te werken. Wanneer die motivatie er wel zou zijn, vraagt dat een zeer specifieke en intensieve benadering, waar de Eerste Hulp Light niet in voorziet (Bijlage Eengerelateerd geweld).

Bewustwording van het effect van huiselijk geweld op kinderen

Het beeld dat kinderen niets merken van geweld en/of dreigingen wordt ontmaskerd (Bijlage Kinderen). Niet om daarmee volwassenen een schuldgevoel op te leggen. Wel om de situatie tot in de kern te benaderen en serieus te nemen wat speelt. Vanuit hun eigen bewustwording en inzichten worden volwassenen zich bewust van de (overlevings)patronen waarin kinderen vervallen.

• **Ouders**

- Ouders worden uitgenodigd te vertellen op welke wijze ze nu naar hun kinderen kijken en wat ze aan hen merken. In het algemeen willen zij dat het goed met hun kinderen gaat, waardoor het als opluchting wordt ervaren om te praten over de beleving en het gedrag van hun kinderen. Hun eigen angsten vinden daardoor gehoor, waardoor deze niet meer/minder belemmerend werken.
- In deze sessie zijn klanten intensief met zichzelf, elkaar en de dynamiek van hun relatie bezig geweest. Zij worden zich daardoor bewust van de effecten en gevolgen voor hun kinderen. Daardoor ontstaat een gezonde dynamiek binnen hun eigen relatie en de ouder-kind relatie. Voor diepliggende oorzaken en gevolgen is vervolghulpverlening geïndiceerd. Dit betekent dat nu vooral geïnventariseerd wordt en niet intensief doorgewerkt.
- Van belang is het bekrachtigen van ouders als zij de situatie willen doorbreken, voor zichzelf en voor hun kinderen. Het nemen van verantwoordelijkheid voor het welzijn van de kinderen wordt positief gelabeld.
- Het geven van informatie aan ouders over mogelijkheden voor hun kinderen werkt stimulerend. Die mogelijkheden geven keuzes afhankelijk van de situatie:
  - Mogelijkheid om kinderen een keer uit te nodigen binnen de sessies van de ouders.
  - Mogelijkheid voor specifieke hulp aan kinderen, zoals 'Let op de kleintjes' en 'Met je vingers in je oren'.
  - Mogelijkheden tot individuele gesprekken met kinderen.Waar nodig kunnen kinderen verwezen worden naar het Kinder- en Jeugdtraumacentrum Fryslân (KJTC).

- **Huiselijke kring.**

- Kinderen zijn vaak betrokken bij geweld in huiselijke kring. Zij kunnen door anderen dan hun ouders worden mishandeld. Ook kunnen zij getuige zijn van geweld tussen andere mensen uit hun huiselijke kring dan hun ouders. Dezelfde mogelijkheden als hierboven beschreven, zijn dan geïndiceerd.

Tenslotte

De methodiek van de Eerste Hulp Light omvat drie tot vijf sessies. Dit tweede deel is intensief en veelomvattend en kan daarom uit twee sessies bestaan.

Afsluiting

- Beleving van deze sessie(s).
- Afspraken voor de volgende sessie.
  - De klanten willen en gaan vanuit de bewustwording van de geweldsspiraal opnieuw hun grenzen verkennen en nu ook meer benoemen en stellen. Hun beleving en betekenisgeving wordt de volgende sessie besproken.
  - Zij willen zich bewust worden van de invloed en de effecten van hun verwachtingen van zichzelf, elkaar en de relatie, de invloed van (rol)patronen en meegenomen 'boodschappen' uit hun verleden. Zij staan daarbij stil bij wat ze eigenlijk zouden willen, hun communicatiepatronen en de wijze waarop ze met agressie/boosheid omgaan.
  - De klanten met kinderen willen bewust naar hun kinderen kijken. Wat zijn de effecten van hun eigen spanningen op het welzijn van hun kinderen? Zij willen stilstaan bij de behoeften van hun kinderen in deze.
  - Veiligheid blijft gewaarborgd: klanten blijven de verantwoordelijkheid op zich nemen om spanning te reguleren, onder meer met de Time-out interventie. Die verantwoordelijkheid geldt vanzelfsprekend ook ten aanzien van hun kinderen.
  - (Verdere) invulling van wensen en mogelijkheden om hun isolement te doorbreken, dan wel te voorkomen.

De gemaakte afspraken worden geconcretiseerd in heldere opdrachten.

Deel 3: Het hier en nu

Doelstellingen deel 3

- Inventariseren van de huidige situatie.
- Uitwerking van actuele vraagstukken en gebeurtenissen. De nadruk ligt op:
  - Bewustwording van eigen communicatiepatronen en het ontwikkelen van nieuwe communicatiepatronen vanuit specifieke aandachtspunten.
  - Bewustwording van een zinvolle manier om gevoelens van boosheid en frustratie te uiten.
- Concretisering van de mogelijkheden voor eventuele kinderen om ervaringen van huiselijk geweld te verwerken.
- Evaluatie en eventueel advisering of doorverwijzing.

Inventariseren van de actuele situatie

Aan de hand van de volgende items wordt teruggeblikt op de afgelopen weken en stilgestaan bij het heden:

- Is een Time-out nodig geweest? Zo ja, in welke situatie en hoe verliep het? Opnieuw geldt dat de hulp ogenblikkelijk gestopt wordt wanneer er sprake is geweest van geweld en de time-out niet gebruikt is, dan wel niet voldoende was. Er wordt dan gesproken over het doen van aangifte. Afhankelijk van de situatie wordt ook een melding bij het Advies- en Meldpunt Kinder mishandeling (AMK) besproken. De meest geëigende weg is een doorverwijzing naar Eerste Hulp bij Huiselijk Geweld, zo nodig binnen een justitieel kader en in een meersporenbeleid.
- Beleving van zichzelf en de relatie op dit moment. Aandachtspunten hierbij zijn gevoelens van veiligheid, spanning/ontspanning, motivatie en verantwoordelijkheid. Welke veranderingen zien klanten nu na de vorige sessie(s)?
- Beleving van en ervaring met het bewaken van eigen grenzen, grensverlegging, ontdekte oorzaken en de wijze waarop ieder er mee omgaat en mee om wil gaan.
- Hoe gaat het met de kinderen? Welk gedrag merken de ouders, familie, huisvrienden op, welke veranderingen zien ze? Binnen deze sessie worden de mogelijkheden voor kinderen op een later moment besproken.
- Contacten met anderen dan wel een vertrouwenspersoon, in het kader van het doorbreken van sociaal isolement.

Communicatiepatronen

Communicatiepatronen zijn voortdurend aan de orde, zowel voor de professional als voor de klant. In de eerdere sessies heeft de professional klanten al wel geattendeerd op de wijze waarop ze met

Deel 3: Het hier en nu

elkaar communiceren, maar pas in deze laatste sessies worden communicatiepatronen expliciet uitgewerkt. Immers, inmiddels is er gegarandeerde veiligheid plus een zekere mate van bewustwording en inzicht, waardoor de klanten hun situatie toenemend kunnen beïnvloeden. Inzicht in eigen communicatiepatronen en de effecten daarvan in de dynamiek maakt ruimte voor bewustwording, waardering en toepassing van een constructieve communicatie. Zo ontstaat er zin en plezier in het op vernieuwende wijze met elkaar omgaan.

Tijdens dit onderdeel van Eerste Hulp Light wordt geoefend met communicatie aan de hand van actuele gebeurtenissen en vraagstukken. De professional blijft de patronen en beweging van de geweldsspiraal centraal stellen. Hij/zij benoemt bijvoorbeeld nogmaals de ervaring van klanten dat slaan, duwen, schoppen, dreigen of manipuleren geen oplossingen zijn. Ze weten dat dat dit de relatie onveilig maakt en dat onderliggende patronen erg belangrijk zijn in het ontstaan van de spiraal van geweld. Klanten kunnen daar nu op terug kijken. De situatie is veilig: wat hier besproken wordt, heeft thuis geen gewelddadige gevolgen.

Dat motiveert ze om met hun communicatie bezig te zijn om de nieuwe, veilige situatie te kunnen bestendigen. Nu pas kan werkelijk over vraagstukken uit het heden gesproken worden of teruggekeken worden op het verleden. Bovendien kan aan de hand van dagelijkse gebeurtenissen die ergernis geven of spanning veroorzaken, verder bewustwording en inzicht in de onderliggende patronen ontstaan. Duidelijk wordt ook dat met name over beleving en betekenis niet werd gecommuniceerd.

Wanneer dit tijdens de sessies wordt doorgewerkt, kan thuis op een vernieuwende wijze verder worden gesproken en geëxperimenteerd.

Klanten leveren zelf het vraagstuk aan waar ze in deze sessie over willen praten. Ze staan stil bij de inhoud en hun wijze van communiceren. Afhankelijk van de inhoud en de wijze waarop klanten in gesprek zijn, worden aspecten van betrekking, interactie en communicatie door de professional verduidelijkt.

Betrekking en interactie

- **Definiëren van de betrekking**

Het machtsaspect komt aan de orde. Waarom en op welke wijze zouden de klanten hier verandering in willen brengen?

Waarom en welke boodschappen worden op indirecte wijze middels communicatie doorgegeven?

Waarom mag welk gedrag binnen een relatie voorkomen en welk gedrag juist niet? Wie stelt vast wat en in de relatie zal gebeuren, wie definieert de relatie? Wie heeft het voor het zeggen en waarom is dat zo?

- **Inhoud en betrekking**

De inhoud van een boodschap spreekt voor zich, de betrekking geeft aan hoe de boodschap wordt opgevat of moet worden opgevat (Watzlawick, 1980). Bijvoorbeeld: een hoogbejaarde vrouw corrigeert veelvuldig haar dochter die haar verzorgt. In de inhoud wordt duidelijk op welke wijze de vrouw wil dat haar dochter handelt, in de betrekking laat de vrouw haar dochter voelen dat ze 'dom' is. In de betrekking spelen gelaatsuitdrukking, beweging, houding, stem en toon altijd een belangrijke rol. In de betrekking zie je tevens het verschil in macht: 'Ik weet het goed en jij bent dom'.

- **Complementaire en symmetrische interacties**

De interacties op inhouds- en betrekkningsniveau tussen twee mensen zijn in de aard en volgorde van de gedragingen meestal in hoge mate voorspelbaar. Er ontstaan vaste patronen in de interacties. Bijvoorbeeld wanneer het gedrag van een man het gedrag van de vrouw bepaalt: leider-volging.

Wanneer ze dat willen veranderen, is het belangrijk dat hij zich bewust wordt van dat patroon en dat tegelijkertijd de vrouw zich ook bewust wordt van haar aandeel in de dynamiek. Zij bepaalt immers op haar beurt ook weer het gedrag van haar man. Hetzelfde gebeurt bijvoorbeeld wanneer de één alleen maar zorgt en verzorgt en de ander alleen maar verzorgd wordt. Er is dan geen gelijkwaardige aanvulling, maar een toenemende afhankelijkheid. In de communicatie kan dit zichtbaar zijn, doordat iemand steeds het woord neemt en de ander afwachtend is. Er is dan sprake van een ongelijke complementaire relatie op basis van eis-gehoorzaamheid. Wanneer dit patroon in stand blijft, wordt de ongelijkheid steeds sterker. In relaties waarin geweld plaatsvindt, ontstaat op deze wijze de geweldsspiraal.

Daarnaast kan een relatie symmetrisch zijn. De partners willen dan niet voor elkaar onder doen en bieden tegen elkaar op. Wanneer deze relatie escaleert, gebeurt dat sneller en meer openlijk dan in een ongelijke complementaire relatie. Dit wordt wel een (v)echtrelatie genoemd (Vrouwen Opgang Amsterdam, 2004)

- **Interpunctieproblematiek**

Klanten geven hiermee aan wat volgens hen het startpunt is van de opeenvolgende gedragingen. De professional geeft inzicht in de wijze waarop elkaars gedrag versterkt wordt en vervolgens op welke wijze die vicieuze cirkel kan worden doorbroken. Hier ontstaat de bewustwording dat die vicieuze cirkel pas doorbroken wordt door verandering van eigen gedrag.

Deel 3: Het hier en nu

Bijvoorbeeld: 'Omdat jij je vanochtend hebt verslapen, was ik te laat op mijn werk en had ik een rotdag'. Dan wordt de oorzaak bij de ander gelegd en geen verantwoordelijkheid voor eigen gedrag genomen.

- **Defensieve communicatie**

Wanneer iemand zich aangevallen voelt of een aanval vreest, kan een spiraal van aanvallen en tegenvaanvallen optreden. Dit gebeurt zowel door verbale als non-verbale communicatie. De één kan niet goed horen wat de ander nu precies zegt. Wat beide partijen meestal wel goed horen is, hóe de ander zich uitdrukt.

Van waarde is dan oefening in luisteren, door terug te vertellen wat er gehoord is. Dan wordt duidelijk dat bijvoorbeeld alleen de aanval wordt gehoord en niet de echte boodschap. Het kan dan vervolgens gaan over echte inhoud, beleving en betekenis

- **Transactionele analyse**

Alles wat er tussen mensen gebeurt, is een uitwisseling: een transactie tussen de zijnswijzen van ouder, volwassene en kind. Het levensscript - vanuit oudergezin, familie of cultuur - kan aanleiding geven tot de keuze van een partner en destructief gedrag. Daarnaast kan een levensscript sprookjeselementen bevatten, zoals het romantische ideaal van de 'prins op het witte paard'. Wanneer deze onrealistische verwachting niet in vervulling is gegaan, kan dit gezien worden als het wachten op redding. In de reddersdriehoek spelen de zijnswijzen van ieder mee. Deze driehoek kan dan ook in de sessies ter ondersteuning dienen (Servellen, 1983).

Communicatie

- Communicatie is natuurlijk in alle sessies aan de orde. Het is daarom zinvol dat de professional al vanaf de eerste sessie de patronen onderkent. Uitgangspunt is dat iedere klant vanuit zichzelf spreekt in 'ik-termen'. Dit is van groot belang in het opnemen van verantwoordelijkheden: 'Ik heb geslagen...', 'Ik wil stoppen...', 'Ik wil niet meer dat jij bang voor mij bent...', 'Ik ga je niet achterna wanneer je even afstand wilt nemen...', 'Ik ga niet door wanneer jij me vraagt om...'. Middels eigen willen en communicatie kunnen klanten zich dan bepalen tot de inhoud van hun relatie.
- Communicatie is inspirerend wanneer oude communicatiepatronen naast een vernieuwende wijze van communiceren worden geplaatst en de professional vraagt naar het verschil in beleving en betekenisgeving. In de inhoud worden dan verwachtingen, wensen en gemis duidelijk. Met eenvoudige communicatievormen wordt er snel goed geluisterd en samen gesproken. Daar dient feedback op te worden gegeven: gedrag dat verandert altijd positief etiketteren.
- Transparante communicatie - door zowel de klanten naar elkaar als van de professional naar de

klanten - is van grote waarde. Het leidt tot openheid, vertrouwen, eerlijkheid en veiligheid.

Bovendien is dan direct duidelijk welke wijze van communiceren constructief, stimulerend werkt en welke wijze destructief en afbrekend.

- Mogelijk is een spanning merkbaar. Maak daar gebruik van door deze te benoemen en directe open vragen te stellen. Het doorvragen op wat er werkelijk is, heeft tot gevolg dat de klanten meer zicht krijgen op het werkelijke vraagstuk/probleem. Meer dan ze gewend zijn, zeggen ze wat ze zelf en van elkaar willen (Bijlage Veiligheid). Daardoor wordt ervaren dat dit al helpt om een veranderingsproces op gang te brengen.
- Belangrijk is dat klanten uitgenodigd worden woorden te geven aan hun wens en beleving. Er wordt aandacht geschonken aan woordgebruik. Bijvoorbeeld wanneer klanten erg normatief zijn in hun woordgebruik: 'Ik moet, dat hoort zo...' is het zinvol eens te vragen wat ze eigenlijk willen.
- Er wordt op iedere klant gefocust, waardoor klanten elkaars beleving en betekenisgeving horen en elkaar kunnen bevragen. Dit creëert respect voor ieders eigenheid en stimuleert om elkaar uit te laten spreken en naar elkaar te luisteren. Er is gelijkwaardigheid.
- Wanneer er kinderen zijn, neemt de professional een positieve, aanmoedigende houding aan: hij/zij heeft hierin een voorbeeldfunctie. Daarnaast stoppen klanten energie in de verandering naar elkaar en hun kinderen; de professional geeft daar complimenten voor.
- Er is aandacht voor de ruimtelijke oriëntatie, zoals waar en hoe klanten ten opzichte van elkaar gaan zitten. Dit zegt veel over de wijze waarop ze communiceren. Praten ze bijvoorbeeld tegen elkaar of alleen tegen de professional? Ook deze patronen kunnen doorbroken worden, waardoor er ineens constructief kan worden gecommuniceerd.

Uiting van gevoelens van boosheid, agressie en frustratie

- Aan de hand van concrete ervaringen en door adequate communicatie wordt duidelijk op welke wijze gevoelens van boosheid, agressie en frustratie worden beleefd en geuit. Opnieuw gaat het dan over eigen verantwoordelijkheid voor een zinvolle wijze van uiten. Er worden voorbeelden gevraagd. Bijvoorbeeld: 'Toen werd je boos, waarom? Wat betekende dat voor je? Op welke wijze ben je boos en wat gebeurt er dan?', enzovoort.
- Er wordt uitleg gegeven over typeringen en uitingen van dader- en slachtoffergedrag. Gevraagd wordt naar herkenning, oorzaken, patronen en verantwoordelijkheid. Opnieuw wordt de dynamiek van de relatie centraal gesteld, plus ieders verantwoordelijkheid daarvoor. Heel belangrijk is om te bespreken dat boosheid en agressie vaak geuit worden wanneer er iets anders aan de hand is; een dieper liggend gevoel dat de betrokkene niet uiten kan of durft, zoals verdriet, pijn of angst.
- Geïnterviewd wordt welke verwachtingen en wensen klanten van zichzelf en elkaar hebben als het gaat om een zinvolle uiting van gevoelens. Op deze wijze maken ze zichzelf en elkaar verant-

Deel 3: Het hier en nu

woordelijk. En ontstaat er een gezamenlijkheid in het op constructieve wijze uiten van gevoelens van boosheid, agressie en frustratie, en ruimte voor onderliggende gevoelens.

- Er wordt gevraagd naar alternatief gedrag, waardoor de gerichtheid naar zichzelf en elkaar positief is. Alternatieven worden vanzelfsprekend positief bekrachtigd.
- Ook hier kan de Time-out ingebracht worden, in het kader van op tijd signaleren van beleving, serieus nemen van gevoel en op zinvolle wijze omgaan met die gevoelens, zichzelf en de ander.
- Indien gewenst of zo nodig, kan worden geoefend met het uiten van gevoelens van boosheid, agressie en frustratie.
- Conclusietrekking: kunnen de klanten zo verder of is een meer uitgebreide begeleiding op dit onderwerp zinvol, gewenst of nodig?

Kinderen

- Vanuit de bewustwording en het inzicht in het effect van huiselijk geweld op (hun) kinderen hebben klanten in de afgelopen periode met een vernieuwde blik naar hun kinderen gekeken en met hen samengeleefd. Ze worden uitgenodigd te vertellen welk gedrag ze van (hun) kinderen zien en welke betekenis ze daaraan geven.
- Tevens worden ze uitgenodigd hun eigen gevoelens voor de kinderen te benoemen en te delen. Gevraagd wordt op welke wijze ze willen omgaan met eventuele gevoelens van schuld. Hierdoor ontstaat lucht en ruimte: reële en irreële schuld worden uiteen gehaald en concrete handvatten bieden perspectief. Van reële schuld is sprake wanneer verantwoordelijkheid niet wordt genomen. Op dit moment in de sessies kunnen klanten stilstaan bij de wijze waarop ze de verantwoordelijkheid nu wel op zich kunnen nemen. Zowel naar elkaar als naar de kinderen.
- Vanuit de betekenisgeving wordt gesproken over de behoeften van de kinderen. Centraal daarin kan gesteld worden dat wanneer het ouders betreft, zij zelf veel te bieden hebben vanuit hun liefde voor hun kinderen. Zeker nu de situatie van (dreigend) geweld doorbroken is.
- Wanneer duidelijk is dat kinderen meer nodig hebben dan een ontspannen (thuis)situatie, wordt geconcretiseerd welke mogelijkheden dan voor de kinderen van waarde zijn en op welke wijze ouders daar in (mee) kunnen voorzien. Geweldservaringen of het getuige zijn geweest van huiselijk geweld kan lang en indringend invloed hebben op kinderen. Opvoedingsondersteuning kan gewenst zijn.

Tenslotte

Ook dit derde deel van de methodiek is intensief en veelomvattend en kan daarom uit twee sessies bestaan.

Evaluatie

- Samenvatting van het verloop van de sessies tot nu toe.
- Klanten geven ieder en samen aan welke betekenis de behandeling voor hen heeft gehad en vanuit welk perspectief ze verder willen.
- Terugkijkend wordt geïnterviewd op welke wijze klanten de balans tussen draagkracht en draaglast nu ervaren en/of er behoefte is aan verdere begeleiding op specifieke onderdelen. Te denken valt aan begeleiding op persoonlijke ontwikkeling/verwerking verleden, relatie-/gezinsgesprekken, uiting van gevoelens zoals boosheid, agressie, frustratie, weerbaarheid. Ook de wensen en plannen voor de kinderen worden hieraan gekoppeld.
- Afsluiting en afspraken voor follow-up en eventuele 'terugvalpreventie'.

Bijlagen

Contract

Veiligheid

Time-out

De Geweldsspiraal

Kinderen

Allochtonen

Eergerelateerd geweld

Bijlage Contract

Eerste Hulp Light is een hulpaanbod voor direct betrokkenen, gericht op het stoppen van huiselijk geweld. Dit hulpaanbod betreft vijf sessies van anderhalf uur in een periode van drie maanden. Vervolgens vindt drie maanden later een afsluitend gesprek plaats. De gesprekken vinden plaats op een door de professional te bepalen locatie. Contractanten verklaren hierbij dat zij gebruik willen maken van dit hulpaanbod en verbinden zich daardoor aan het volgende:

Algemeen

Contractanten willen het geweld in hun relatie/verhouding stoppen en zetten zich naar volledig vermogen in om op een constructieve wijze om te gaan met hun conflicten en problemen.

Dit betekent dat contractanten:

- ieder voor zich de verantwoordelijkheid voor het stoppen van het geweld zullen dragen en daarop aanspreekbaar zijn;
- ieder voor zich hun eigen aandeel in het ontstaan van het geweld zullen erkennen en tijdens de sessies zullen bespreken;
- zich met respect voor alle aanwezigen tijdens de sessies zullen gedragen;
- veiligheid zullen waarborgen, dan wel tijdens de sessies openheid van zaken zullen geven wanneer dat niet het geval is;
- zich onthouden van gedrag dat de begeleiding bemoeilijkt of belemmert;
- gebruik zullen maken van hetgeen zij in de begeleiding van de professional aangereikt krijgen aan mogelijkheden om geweld te stoppen;
- zich houden aan de afspraken die de professional met hen maakt over plaats, tijd en aanwezigheid. Ook over het gebruik van medicatie en verdovende middelen worden afspraken gemaakt.

De begeleiding vindt plaats op basis van vrijwilligheid. Dit betekent dat ieder de deelname aan dit hulpaanbod op elk gewenst moment kan beëindigen. De begeleiding wordt beëindigd in aanwezigheid van de professional en contractanten, zodat voor ieder duidelijk is wat de betekenis en eventuele consequenties van deze beëindiging zijn.

Kaders

De professional heeft alleen contact met de contractanten tezamen; tenzij anders wordt afgesproken in het kader van veiligheid.

De professional kan met toestemming van contractanten andere professionals consulteren of betrekken. De begeleiding vindt plaats in het kader van het stoppen van geweld. Wanneer geweld

Bijlage Contract

voortduurt, worden contractanten in kennis gesteld van de consequenties en eventuele doorverwijzing. Vervolgens wordt de begeleiding beëindigd.

Geheimhouding

Alles wat tijdens de sessies wordt besproken, is vertrouwelijk. Dit betekent dat afspraken gemaakt worden op welke wijze derden worden betrokken.

De professional gaat binnen de organisatie op zorgvuldig professionele wijze om met hetgeen tijdens de sessies besproken wordt. Wanneer veiligheid niet gewaarborgd is, kan geheimhouding worden doorbroken; de professional is daar expliciet duidelijk over.

Klachtenprocedure

Klachten over de inhoud van de begeleiding of over de professional worden in eerste instantie binnen de begeleiding besproken.

Wanneer deze bespreking niet tot de gewenste oplossing leidt en (een der) contractanten is/zijn van mening dat de professional ernstig tekort schiet of in gebreke blijft in termen van dit contract, kan een klacht ingediend worden bij de organisatie van waaruit de begeleiding plaatsvindt (volgens de klachtenprocedure van die organisatie).

Aldus overeengekomen en ondertekend:

Contractant:

Naam: _____

Handtekening: _____

Contractant:

Naam: _____

Handtekening: _____

Namens de organisatie:

Organisatie: _____

Naam professional: _____

Handtekening: _____

Datum: _____

Plaats: _____

_____

Bijlage Veiligheid

Veiligheid als waarde

Veiligheid is een belangrijke voorwaarde om je als mens te kunnen ontwikkelen, om te leven zoals je dat zelf graag wilt. Zonder veiligheid is er geen sprake van leven, maar van overleven.

Huiselijk geweld is een aantasting van veiligheid en daardoor belemmerend voor alle persoonlijke ontwikkeling.

Bij de klanten die gebruik maken van Eerste Hulp Light is (nog) geen sprake van structureel geweld, waardoor veiligheid nog gewaarborgd is. Toch hebben deze klanten vaak wel ervaren dat geweld doorgaat na de eerste klap. Ze zijn alert uit angst veiligheid als basis te verliezen. Huiselijk geweld stoppen begint met het waarachtig waarborgen van veiligheid. Pas wanneer er echt niet meer geslagen of bedreigd wordt, kan gesproken worden over de onderliggende oorzaken van de problemen die met geweld 'opgelost' werden. Veiligheid komt eerst.

De professional

Als professional bied je veiligheid door duidelijk te zijn. Die duidelijkheid bied je door directe vragen te stellen over de oorzaak, de aard en de uitingen van het geweld dat tussen klanten plaatsvindt. De betekenis en het effect daarvan is dat niets onuitgesproken blijft. De spanning die klanten hebben, wordt serieus genomen. Hun problemen en de wijze waarop ze daarmee omgaan, worden serieus genomen. In het algemeen werkt dat opluchtend.

Pas wanneer duidelijk is waarom en op welke wijze klanten geweld gebruiken om conflicten en problemen op te lossen, wordt duidelijk in hoeverre de veiligheid in hun relatie in gevaar is. Dan pas kan goed ingeschat en besproken worden welke vorm van begeleiding het best bij deze klanten past.

Goed en concreet doorvragen is een belangrijke professionele kwaliteit. Een kwaliteit die nodig is wanneer het om huiselijk geweld gaat of als het gaat om huiselijk geweld op tafel te krijgen en weerstanden uit de weg te ruimen (Van Lawick en Groen, 1998).

Daarbij is het van belang de vragen te stellen aan degene die het geweld pleegt. Allereerst biedt dat de meest concrete en duidelijke informatie, zeker wanneer de vragen gesteld worden in het kader van verantwoordelijkheid: 'Waarom werd je boos?', 'Wat doe jij wanneer je boos bent, ga je schreeuwen, dreigen?', 'Wat gebeurt er wanneer jullie ruzie hebben? Wordt er geslagen, geduwd, door wie?'

Bij concrete situaties: 'Wat deed je toen, wat deed je vervolgens?', enzovoort.

Wanneer de vragen gesteld zouden worden aan degene die mishandeld wordt, is de informatie die je krijgt gekleurd door angst. Angst voor de ander, angst voor bestraffing voor wat verteld wordt. De kans dat het geweld ontkend of gebagatelliseerd wordt, is dan groot.

Bijlage Veiligheid

Veiligheid wordt vervolgens geboden wanneer uitgelegd wordt dat geweld eerst gestopt dient te worden voordat er echt over de oorzaken van de problemen gesproken kan worden.

Dit is de inleiding tot de Time-out.

Klanten hebben inmiddels het gevoel gekregen dat zij en hun problemen serieus worden genomen. Vaak weten ze zelf dat geweld niet de oplossing voor hun problemen is, maar komen ze niet uit de spiraal waarin ze zijn beland. Wanneer ze horen dat er iets aan te doen is, wanneer besproken wordt dat er andere en zinvolle mogelijkheden zijn om hun problemen op te lossen en te stoppen met geweld, zijn de meeste mensen gemotiveerd om hiermee te beginnen. Dat geweld veel voorkomt en dat de meeste mensen dat eigenlijk vreselijk vinden, biedt klanten her- en erkenning. Ze horen dat ze niet de enige zijn en dat is stimulerend.

De Time-out kan dan worden besproken.

Verantwoordelijkheid

Naast de hoop en de mogelijkheden die geboden worden om veiligheid te garanderen stelt de professional ook helder en klaar dat iedereen recht heeft op veiligheid, maar ook eigen verantwoordelijkheid heeft in het garanderen en bewaken van die veiligheid. De ene klant door te stoppen met het geweld, klanten samen door daar afspraken over te maken en samen stil te staan bij de dynamiek van hun contact/relatie. Wanneer er kinderen zijn, zijn klanten ook samen verantwoordelijk voor de veiligheid van de kinderen.

Daarnaast hebben beide de verantwoordelijkheid om de Time-out te gebruiken wanneer de spanning in de periode van begeleiding stijgt en dat binnen de sessies te bespreken. Dit juist om te voorkomen dat er geweld plaatsvindt en om veiligheid te garanderen.

Ook de professional heeft verantwoordelijkheid in het kader van veiligheid. Huiselijk geweld is immers strafbaar; wanneer het niet stopt, heeft dat betekenis. Er wordt alleen gewerkt wanneer veiligheid is gegarandeerd. Is dat niet het geval, dan gaat de professional niet verder met de sessies. Hij/zij verwijst de klanten naar een andere vorm van begeleiding. Volgens het beleid van de organisatie wordt zo nodig melding wordt gedaan bij het Advies- en Meldpunt Kinder mishandeling, wanneer er kinderen bij het huiselijk geweld betrokken zijn en/of er getuige van zijn.

Elke sessie opnieuw vraagt de professional naar de actuele situatie, eventuele spanningen en de wijze waarop klanten daarmee zijn omgegaan.

De professional heeft tevens verantwoordelijkheid voor eigen professionaliteit. Huiselijk geweld kan op verschillende manieren veel bij een professional oproepen. Hij/zij neemt verantwoordelijkheid door professioneel te blijven en op tijd grenzen te stellen.

Tenslotte neemt de organisatie haar verantwoordelijkheid voor veiligheid door een verantwoord veiligheidsbeleid. Voortdurende input van de visie, wensen en behoeften van de professionals is noodzakelijk voor een dynamisch draagvlak voor het beleid binnen de organisatie; dit vraagt een 'veilige' communicatiestructuur.

Veiligheid in het geding

Tijdens de inventarisatiegesprekken in de frontoffice en tijdens de sessies van de Eerste Hulp Light is het mogelijk dat veiligheid toch niet gegarandeerd is: één van de klanten zou gevaar kunnen lopen. Dit heeft betekenis voor de begeleiding die wordt aangeboden. Tevens betekent het dat met degene die gevaar loopt apart een afspraak wordt gemaakt over het bewaken van de eigen veiligheid en eventueel die van de kinderen. Hiertoe kan worden samengewerkt met andere instellingen.

Degene die mogelijk gevaar loopt, weet vaak goed hoe ernstig de situatie is. Het 'niet-pluis' gevoel van de professional dient eveneens altijd serieus genomen te worden en vraagt om samenspraak met collega's. Daarnaast zegt de mate van gevaar veel over de motivatie van degene die gewelddadig was: hoe gemotiveerder, hoe kleiner de kans op herhaling van geweld.

In de begeleiding kan vervolgens gebruik worden gemaakt van de standaardlijsten van de Vrouwenopvang (Vrouwenopvang Fryslân, 2005; Aarts, 2002). Deze lijsten omvatten een vlucht- en veiligheidsplan. Ze zijn met name gebaseerd op het bewust zijn van waarom en wanneer eigen grenzen (en die van kinderen) worden overschreden en het vlucht- of veiligheidsplan in werking treedt.

Daarnaast betreffen de lijsten het inventariseren en op papier hebben van belangrijke gegevens:

Vragen aan degene die gevaar loopt, gericht op voorzorgsmaatregelen:

- Waarom en wanneer merk je dat het misgaat?
- Waarom en wanneer neem je contact op met de politie of het opvanghuis?
- Waarom en wanneer neem je contact op met je huisarts?
- Welke mensen zijn betrouwbaar voor je? Wanneer ga je hen vertellen wat er thuis gebeurt?
- Op welke wijze kun je voor je eigen veiligheid (en die van je kinderen) zorgen?
- Wie schakel je in wanneer de situatie gevaarlijk is? Wat spreek je met hen af?
- Welke voorzorgsmaatregelen tref je voor de kinderen voor het geval jullie het huis moeten verlaten? Met wie regel je dit?
- Welke voorzorgsmaatregelen tref je in en om het huis?

Bijlage Veiligheid

Praktische zaken:

Gegevens om bij de hand te houden:

- Telefoonnummers van familie, vrienden, belangrijke anderen, buurtagent, politie, huisarts, opvanghuis, collega's, kerk/moskee, taxicentrale, school, Bureau voor Rechtshulp, advocaat, Bureau Slachtofferhulp, ziekenhuis.
- Websites.

Belangrijke gegevens die nodig zijn om de ander te kunnen opsporen:

- Telefoonnummer, sofi-nummer, werkgever, advocaat, merk auto, type auto, kleur en bouwjaar auto, kenteknummer, en dergelijke.

Mee te nemen als je moet weggaan/vluchten:

- Paspoort/identificatiebewijs, rijbewijs, huwelijksakte/trouwboekje, verblijfsvergunning, ziektekostenverzekering, sofi-nummer, papieren SVB/kinderbijslag, eventuele inentingspapieren van kinderen, uitkeringsspecificatie.

Het is van belang dat de klant van deze papieren een kopie bij een vertrouwenspersoon achterlaat.

Bij de inventarisatie van bovenstaande gegevens kan de klant zelf veel informatie geven. Wanneer er sprake is van structureel geweld, is er vaak weinig besef van eigenwaarde meer; het samen met een professional inventariseren van hetgeen nodig is in het geval er gevaar dreigt, kan een klant juist het gevoel geven zinvol bezig te zijn, er toe te doen. Er wordt weer verantwoordelijkheid beleefd en het opnemen van verantwoordelijkheid doet goed. Maar ook bij incidenteel geweld doorbreekt iemand zelf de vicieuze cirkel door verantwoordelijkheid te nemen in het doorbreken van de situatie, hoe 'eenvoudig' ook. Dat geeft ruimte en energie.

Eergerelateerd geweld

In het geval er bij de frontoffice of tijdens de sessies blijkt dat er sprake is van eergerelateerd geweld of dreiging, is veiligheid op specifieke wijze in het geding. Samenwerking met politie en een adequate vorm van opvang zijn dan het eerste belang. Zie voor achtergrondinformatie de Bijlage Eergerelateerd geweld.

Bijlage Time-Out

De Time-out is het belangrijkste instrument waarmee klanten zelf de escalatie van geweld kunnen voorkomen. Zij leren zichzelf te beheersen in situaties waarin geweld als ‘oplossing’ wordt gezien. Het effect hiervan is dat hun vermogen om zichzelf te reguleren wordt versterkt en constructieve oplossingen in beeld komen.

De kern van de Time-out zit in het nemen van verantwoordelijkheid om escalatie van geweld te voorkomen. Het gaat hier dus pertinent niet om een schuldvraag, maar om de keuze en de wil om geweld te stoppen. En daar de verantwoordelijkheid voor te nemen, door alle betrokkenen. Dit is een constructieve beweging, gebaseerd op motivatie.

De Time-out is ontwikkeld door Martine Groen en Justine van Lawick en is eigenlijk een gedragstherapeutische interventie. De klanten leren om de signalen van geestelijk en lichamelijk geweld serieus te nemen en op tijd, vóór de escalatie, uit de situatie te stappen. Als dit lukt, kan weer veiligheid worden ervaren. Pas dan is er ruimte voor reflectie, waardoor de eigenlijke oorzaken van geweld besproken kunnen worden.

Werkwijze

Betekenis Time-out

De professional maakt duidelijk dat alleen aan problemen kan worden gewerkt, wanneer er geen geweld is. Pas als de veiligheid is gegarandeerd, kunnen klanten het vertrouwen in elkaar herstellen en oorzaken van geweld bespreken. Pas dan is ook begeleiding mogelijk.

Als inleiding naar de Time-out wordt besproken dat het inzetten van geweld om problemen op te lossen een keuze is... Er kan dus ook een andere keuze gemaakt worden. Hierdoor wordt duidelijk dat het om kiezen gaat en dat de Time-out het doel heeft escalatie van geweld te voorkomen en daar verantwoordelijkheid voor te nemen.

Escalatie

Om duidelijk te krijgen waarom en wanneer de Time-out kan worden ingezet, wordt in detail ingegaan op een situatie die tot escalatie van geweld leidde. Die situatie wordt duidelijk door na te vragen waarom er geweld plaatsvond, wat er precies gebeurde en vooral wat iedereen deed. Hierdoor wordt ieder zich bewust van verantwoordelijkheid. Daarnaast wordt geïnventariseerd waar iedereen gevoelig voor is: de ‘rode lap’ waardoor je ‘door het lint gaat’. Vervolgens wordt aan de klanten gevraagd wanneer ze weten dat het mis gaat. Hierbij gaat het om het bewust worden van het moment van controleverlies, wanneer ze beleven dat ze niet meer terug

Bijlage Time-Out

kunnen. De professional vraagt de klanten om dat moment te beschrijven. Het gebruik van metaforen helpt om te verduidelijken.

Degene die het geweld pleegt, moet zich bewust worden van de lichamelijke signalen in zijn/haar lichaam plus de daarbij opkomende gedachten die tot agressief gedrag kunnen leiden. Door deze bewustwording kan vóór het moment van controleverlies de situatie van spanning worden verlaten. Zo worden controleverlies en escalatie voorkomen. Er moet dus goed doorgevraagd worden op die signalen: 'Waar voel je in je lichaam dat je boos wordt?' Spanning wordt vaak ervaren in de buikstreek en tussen de nek en schouders.

Daarnaast wordt gevraagd wat de klant in het algemeen helpt om te ontspannen. Ook weer met de bedoeling om dat aan te grijpen wanneer de spanning dreigt te escaleren. Hiervoor zijn vaak vele mogelijkheden, zoals met iemand anders gaan praten, rust zoeken, iets doen. De professional laat de klant zelf zijn/haar eigen mogelijkheden benoemen. Dit vergroot het vertrouwen om zelf de situatie op een zinvolle wijze in de hand te nemen. De klant motiveert zichzelf waardoor verantwoordelijkheid vanzelfsprekend wordt.

Afspraken

De professional spreekt nu met de klanten af dat degene die de spanning voelt stijgen en dat herkent aan de lichamelijke signalen, het huis verlaat wanneer die spanning opkomt. Hij/zij zegt dat hij/zij een Time-out neemt. De ander laat hem/haar gaan en protesteert niet. Als degene die het huis verlaten heeft weer terugkomt, begroet hij/zij de ander en herstelt hierdoor het contact. Wanneer juist de ander de spanning voelt stijgen en bang wordt dat de situatie in geweld zou kunnen eindigen, neemt hij/zij een Time-out en verlaat de situatie. Bij terugkomst wordt er ook door deze klant weer contact met de ander gemaakt, bijvoorbeeld door gedag te zeggen.

De professional bespreekt met de klanten dat ze pas gaan praten over wat de spanning deed oplopen als de situatie minder gespannen is. Wanneer de spanning dan weer oploopt, moet een van hen weer een Time-out nemen. Afgesproken wordt dat ze elkaar niet achterna gaan, maar het nemen van een Time-out van elkaar respecteren.

Bij een Time-out is het eveneens zinvol om een tijd af te spreken. Minimaal twintig minuten, omdat dan het adrenalinegehalte in het bloed is gedaald. Een maximale tijd wordt ook afgesproken, zodat duidelijk is wanneer iemand uiterlijk weer terug is. Tevens wordt afgesproken dat klanten die alcohol of drugs hebben gebruikt, niet autorijden. Ook bij deze afspraken gaat het weer om het nemen van verantwoordelijkheid.

De professional legt tenslotte uit dat de Time-out in het begin vaak zeer succesvol is, maar dat er na enige tijd sprake kan zijn van terugval in oud gedrag. Ook dan dienen de klanten hun eigen signalen van spanning serieus te nemen en de situatie te verlaten een Time-out. De professional is onverminderd duidelijk over geweld: dit wordt niet geaccepteerd. De klanten worden herinnerd aan hun wens om geweld te stoppen en hun verantwoordelijkheid daarin.

Effect

Om te voorkomen dat een Time-out gelijk wordt gesteld met weglopen, zwakte of verliezen, is een juiste uitleg en interpretatie nodig. De Time-out moet juist gezien worden als teken van kracht en van overwinnen: 'Win jij van de woede of wint de woede van jou?' Dan is het een zinvol middel om een dreigende escalatie te willen doorbreken.

Soms kan een klant protesteren omdat hij/zij het gevoel heeft dat de ander maar weg kan gaan en conflicten niet worden opgelost. De professional maakt ruimte door het feit te benoemen dat conflicten tot nu toe juist niet werden opgelost! Daarnaast wordt besproken dat de Time-out dient om te leren op een constructieve wijze om te gaan met jezelf, de ander en conflicten. Door uit de situatie te stappen is er geen controleverlies, maar wordt op zinnige wijze de escalatie voorkomen en doorbreekt de klant zelf de spiraal van geweld.

Klanten zien dat ze hierdoor het heft weer in handen kunnen nemen en de spiraal van geweld kunnen doorbreken, wat heel motiverend werkt.

De situatie willen doorbreken en daarvoor verantwoordelijkheid nemen, staat centraal.

Bijlage De Geweldsspiraal

Naarmate het geweld vaker voorkomt en structureler wordt, wordt het ernstiger. Dit is een neerwaartse spiraal. Justine van Lawick en Martine Groen hebben hiervoor een raamwerk ontwikkeld: de geweldsspiraal (Van Lawick en Groen, 1998). Aan de hand van de verschillende stadia in de spiraal kunnen klanten hun eigen verhaal vertellen. Zij herkennen de stadia in hun eigen leven en relatie. Die herkenning zorgt vaak voor opluchting: 'Ik ben niet de enige!' De stadia van de spiraal van geweld kunnen gebruikt worden bij het bevragen van klanten over hun geschiedenis, in deel 2 van deze methodiek.

Binnen de geweldsspiraal worden de man-vrouw processen beschreven zoals die vaak voorkomen. Deze processen leiden lang niet altijd tot geweld. Maar wanneer geweld speelt binnen een relatie zijn de man-vrouw processen (genderformatie) en de dynamiek tussen hen van groot belang. De processen worden in hun algemeenheid beschreven; het is dus een richtlijn, iedere klant is uniek.

- **Stadium 1: Het romantisch ideaal.**

In het begin van de relatie hebben man en vrouw hoge verwachtingen van elkaar, van hun relatie en van hun gezamenlijke toekomst. Ze romantiseren en idealiseren elkaar en hun relatie. De keuze voor elkaar heeft onderbewust vaak te maken met eigen onopgeloste conflicten of met eigen gemis en behoeftes, zoals liefde, waardering, zorg, macht.

- **Stadium 2: Waarnemen van verschillen, barsten in het ideaal.**

De geromantiseerde en ideaalbeelden van elkaar blijken niet waargemaakt te kunnen worden, waardoor er barsten komen in het romantische ideaal.

- **Stadium 3: De vrouw begint een gesprek over de relatie en uit kritiek.**

Volgens de genderformatie praten vrouwen gemakkelijker over hun gevoelens dan mannen en voelen vrouwen zich vaak sterker dan mannen verantwoordelijk voor het in stand houden van de relatie. De vrouw spreekt zich dus uit.

- **Stadium 4: De man reageert afwijzend en angstig-defensief.**

De man voelt zich volgens de genderformatie aangevallen. Hij gaat zijn vrouw veroordelen of trekt zich boos terug. Mannen herkennen het aangetast voelen in hun mannelijke trots.

- **Stadium 5: De vrouw voelt zich verantwoordelijk en redt de relatie.**

Vrouwen herkennen in dit stadium vaak dat ze inbinden, zich aanpassen, gewenst gedrag vertonen om de relatie te redden. Ook dit is genderformatie.

Bijlage De Geweldsspiraal

- **Stadium 6: Ontspanning bij de man, herstel van de romantische mythe.**

De man voelt zich in zijn waarde hersteld. Dit roept bij hem toegewijd gedrag op. Beide partners hebben daardoor het gevoel dat alles weer goed is. De romantische mythe lijkt weer hersteld te zijn.

Stadium 1 t/m 6 kunnen zich vaak herhalen, ongeacht de inhoud van de conflicten. Van Lawick en Groen beschrijven dat het evenwicht uit balans kan raken wanneer er kinderen in het gezin komen. De partners vinden elkaar veranderd na de komst van het eerste kind. Soms hebben mannen dan het gevoel dat ze hun plek binnen de relatie kwijt zijn. Ook hier is sprake van genderformatie.

- **Stadium 7: De vrouw raakt gefrustreerd en raakt bedekt woedend.**

De frustratie bij de vrouw ontstaat door het aangepaste gedrag. Ze neemt van haar man over op welke wijze zij zich dient gedragen, ze geeft niet meer haar eigen betekenis aan situaties. Vrouwen hebben volgens de genderformatie niet goed geleerd om hun woede direct te uiten. Indirect komt de frustratie naar buiten door 'zeurend' gedrag of klaaggedrag over allerlei pijnen. Het vraagt professionaliteit om dergelijk gedrag te doorzien.

- **Stadium 8: De man raakt meer en meer gefrustreerd en gaat lichamelijk geweld gebruiken.**

De beleefde macht van de man verandert in onmacht. Zijn vrouw trekt zich steeds meer terug, wat hem angstig maakt en het gevoel geeft dat hij niet voldoet. Dergelijke gevoelens passen niet bij de algemene mannencodes (genderformatie).

Door schaamte over het geweld legt de man de verantwoordelijkheid bij zijn vrouw: 'Omdat jij ... moest ik je wel slaan'. Dit buiten zichzelf leggen van de verantwoordelijkheid zorgt dat het geweld in stand kan blijven: de man gaat toenemend zijn vrouw controleren om haar gewenst gedrag te laten vertonen. Maar ze doet het nooit goed genoeg, waardoor de spiraal van geweld al snel toenemend naar beneden draait.

- **Stadium 9: De vrouw raakt verstild, uit contact en geïsoleerd. Gevoel van verraad en rouw om verlies van het romantische ideaal.**

In dit stadium is sprake van traumatisering. De vrouw gaan contacten uit de weg, ze schaamt zich en verzint excuses voor haar wonden. Ze richt zich volledig op de aanpassing aan haar man, overleven. Daarnaast voelt ze zich verraden omdat hij niet 'de prins op het witte paard' is, zoals ze hem zag in de beginperiode van hun relatie. Het romantische ideaal is niet bewaarheid geworden.

- **Stadium 10: Het terugtrekkende gedrag van zijn vrouw roept angst op bij de man en leidt tot meer agressie. Gevoel van verraad en rouw om verlies van het romantische ideaal.**

De man probeert de relatie met zijn vrouw vast te houden door haar meer te controleren. Dit uit zich in toenemend geweld. Ook hij treurt om het verlies van het ideaal en voelt zich verraden omdat zij anders blijkt te zijn dan in het begin van hun relatie.

Ook in stadium 9 en 10 gedragen mannen en vrouwen zich in het algemeen volgens de gangbare mannen- en vrouwencodes.

- **Stadium 11: Toenemende isolatie en 'bevrozen' van de vrouw. Vervreemding van haar eigen lichaam, gevoel en denken. Symptomen van dissociatie en afsplitsen van delen van het zelf. Bewustzijnsvernauwing.**

Hier is alleen nog maar sprake van overleven. De vrouw raakt getraumatiseerd.

Systeembegeleiding is hier niet meer voldoende.

- **Stadium 12: Toenemende angst voor verlies van verbinding bij de man. Pogingen het contact te herstellen door toenemende controle: meer geweld. Afsplitsen van de gewelddadige acties van het zelf.**

Hij ziet geen andere uitweg dan steeds weer opnieuw geweld te gebruiken om weer verbinding met haar te krijgen.

- **Stadium 13: Algeheel disfunctioneren op alle niveaus van het systeem.**

Om de spiraal van geweld te doorbreken, is individuele begeleiding nodig. Voor de vrouw om zichzelf weer te ervaren en serieus te nemen. Voor de man om weer verantwoordelijkheid te nemen voor eigen gedrag.

In het algemeen herkennen veel mannen en vrouwen zich in deze spiraal van geweld, ook al uit ieder zich op eigen unieke wijze. Daarom dient deze spiraal niet als doel, maar als middel om ieders eigen unieke geschiedenis bespreekbaar te maken.

Een andere manier om het verloop van het geweld te verduidelijken, is de uitleg aan de hand van drie fasen.

- **Fase 1: Het toenemen van de spanning.**

Er is sprake van oplopende spanning en dreiging. Beiden proberen de situatie te controleren. De één door de macht te willen behouden, de ander door zich aan te passen. Ook hier speelt genderformatie een rol, maar er is ook herkenning in andere relaties dan man-vrouw. In bijvoorbeeld relaties tussen ouders en kinderen of bij mantelzorg vinden processen plaats die in

Bijlage De Geweldsspiraal

deze fase zijn gebaseerd op angst en macht, waardoor aanpassing en controle groter worden. Dit betekent dat de een steeds meer eigen wensen negeert en steeds meer overneemt wat de ander vindt, om spanning en een mogelijke escalatie te voorkomen. Het is echter nooit goed genoeg. Bijvoorbeeld: ouders die door hun kind worden mishandeld, schamen zich. Schaamte omdat ze geen goede opvoeders zijn, schaamte omdat hun kind dit doet. De kans is groot dat ze zich gaan aanpassen om maar tegemoet te komen aan de eisen die het kind stelt, uit angst voor geweld. Er worden dan geen grenzen gesteld, de gezagsstructuur valt weg, waarden als veiligheid en vertrouwen vallen weg en dat kan gevolgen hebben voor het hele gezin. De angst dat het gezin uit elkaar valt (angst voor ingrijpen van instanties) betekent vaak dat er een coalitie in het gezin wordt gesloten door het probleem te ontkennen of te bagatelliseren. De geweldsspiraal draait, want het gaat niet over de onderliggende problemen in het gezin die de oorzaak waren voor het ontstaan van geweld. Dan gaat het geweld door: aanpassing is nooit goed genoeg.

- **Fase 2: De escalatie.**

De spanning neemt toe totdat er geestelijk en/of lichamelijk geweld wordt gebruikt. De één legt de verantwoordelijkheid bij de ander. De ander voelt zich verantwoordelijk en blijft proberen het geweld te voorkomen door zich meer aan te passen. Het lukt niet, een escalatie volgt. Het geweld wordt gerechtvaardigd door de oorzaak bij de ander te leggen: 'Als jij maar niet... dan had ik niet...'.

Wanneer je regelmatig hoort dat je de oorzaak bent en/of dat je het niet goed doet, dan ga je dat op enig moment zelf ook denken. Degene die mishandeld wordt, twijfelt steeds meer aan zichzelf. Met dezelfde vaart nemen het zelfvertrouwen en de zelfwaardering af.

- **Fase 3: De ontspanning.**

Alles lijkt weer goed te zijn, er lijkt een nieuwe balans gevonden te zijn. De werkelijke oorzaak blijft echter onbesproken en bedekt, waardoor langzamerhand de spanning weer stijgt en steeds sneller fase 1 weer ingaat. Uiteindelijk is er alleen nog sprake van een neerwaartse destructieve beweging (De Groot, 2005).

Elke spiraal van geweld laat zien dat er steeds interactie is. De verantwoordelijkheid voor het geweld ligt bij één persoon; degene die het geweld gebruikt. De dynamiek van de relatie is echter van belang om het geweld op constructieve wijze op te lossen. Voor deze dynamiek zijn alle betrokkenen verantwoordelijk.

Bijlage Kinderen

Jaarlijks worden 80.000 kinderen in Nederland mishandeld. Vijftig kinderen overleven die mishandelingen niet. Elke week sterft er dus een kind in Nederland aan de directe gevolgen van kindermishandeling. Bij deze getallen ontbreken de kinderen van wie we niet weten dat ze mishandeld worden of die sterven aan de indirecte gevolgen van kindermishandeling...

Kindermishandeling omvat lichamelijke mishandeling, verwaarlozing en geestelijke mishandeling, en seksueel misbruik. Het zijn destructieve uitingen van systematische onmacht bij opvoeders (De Groot, 2005).

In elk geval 80 procent van de kinderen is getuige wanneer geweld tussen hun ouders plaatsvindt, ook al denken ouders dat kinderen niets merken. Integendeel, kinderen voelen ogenblikkelijk de spanning. Kinderen die getuige zijn van geweld in huiselijke kring groeien op in verwarring over fundamentele waarden als liefde, vertrouwen, zorg en veiligheid. Ze zijn net zo ernstig slachtoffer als wanneer zij zelf worden mishandeld (Van Lawick en Groen, 1998; Dijkstra, 2001).

Betekenis van huiselijk geweld

De spiraal van geweld geldt voor kinderen die mishandeld worden net zo goed als voor volwassenen die worden mishandeld in huiselijke kring. Voor een kind zijn de gevolgen echter nog ernstiger, omdat het kind nog volop in ontwikkeling is en nog meer afhankelijk is van degene die mishandelt.

Het kind voelt zich schuldig wanneer het wordt mishandeld. Het is immers niet 'lief' of 'goed' genoeg. De mishandelende ouder rechtvaardigt het geweld door dit gevoel bij het kind te bevestigen. Door het kind verantwoordelijk te maken, 'ontschuldigt' de ouder zichzelf. Het kind neemt de verantwoordelijkheid op zich en past zich aan. Zo heeft het kind het gevoel dat het er iets aan kan doen en behoudt het de 'goede' ouder. Hetzelfde proces vindt plaats wanneer het kind door iemand anders uit de huiselijke kring wordt mishandeld. Net als een volwassene die in de geweldsspiraal zit, gaat ook een kind steeds meer overleven.

Kindermishandeling in het ouderlijk gezin vindt door beide ouders plaats. Zeker wanneer moeders door hun man worden mishandeld, reageren zij vaak met mishandeling op hun kinderen. Vanuit onmacht, woede, frustratie. Uit onderzoek blijkt dat in 30 tot 40 procent van de gezinnen waarin vrouwen worden mishandeld, ook kinderen het slachtoffer zijn van lichamelijk en seksueel geweld. In dergelijke gezinnen vindt ook veel mishandeling tussen broers en zussen onderling plaats. Uit onderzoek aan de Vrije Universiteit Amsterdam blijkt dat kindermishandeling tussen de 30 en 60 procent van de gevallen samengaat met mishandeling van de moeders van de kinderen (Vrouwenopvang Fryslân, 2005).

Bijlage Kinderen

Kinderen die getuige zijn van geweld in huiselijke kring voelen zich - net als kinderen die direct mishandeld worden - verantwoordelijk. Ze proberen door aangepast gedrag escalaties te voorkomen. Of ze gaan zorgen voor degene die mishandeld wordt, waardoor er geen sprake is van kind-zijn. Soms vertonen kinderen echter onaangepast gedrag om te bewerkstelligen dat de ouders zich niet op elkaar, maar op het kind richten. Kinderen die getuige zijn van geweld, voelen zich machteloos en maken zich steeds meer verantwoordelijk om maar een beetje greep op de situatie te krijgen. Ook zij gaan overleven.

Kinderen kunnen in verwarring raken wanneer zij zien dat hun ouders na een escalatie van geweld weer 'samen' zijn, terwijl ze vaak feilloos voelen dat de spanning niet echt verdwenen is. Wanneer dat vaak gebeurt, leren kinderen dat geweld kennelijk 'normaal' is. Zij leren daarmee een destructieve wijze van conflictoplossing aan. Geweld als 'oplossing' wordt op deze wijze aan de volgende generatie doorgegeven. Het is daarom van groot belang om kinderen werkelijk serieus te nemen, te zien en te horen.

Kinderen en jongeren hebben de neiging traumatische ervaringen te verdringen. Bovendien gaat kindermishandeling en het getuige zijn van huiselijk geweld voor kinderen vaak samen met dreiging en geheimhoudingsplicht. Dreigingen zijn soms zeer ernstig en omdat het kind afhankelijk is van de volwassene, wordt die dreiging als zeer indringend ervaren.

Ook bij eerge relateerd geweld en jeugdprostitutie is er sprake van een sterk taboe. Slachtoffers schamen zich, voelen zich schuldig en ervaren loyaliteitsconflicten ten opzichte van hun ouders en hun vriend (loverboy). Daders hebben belang bij geheimhouding en zullen de schuld- en schaamtegevoelens proberen te versterken en geheimhouding verplichten.

Ook de omgeving van een kind heeft er vaak belang bij dat er niets naar buiten komt van wat zich achter de voordeur afspeelt. Vaak denken volwassenen dat kinderen niets in de gaten hebben of ontkennen of bagatelliseren zij het voorkomen van geweld in huiselijke kring.

Het effect van geheimhouding, ontkenning en bagatelliseren is dat de situatie niet doorbroken wordt. Kinderen leren daardoor dat geweld een manier is om problemen of conflicten op te lossen. Zij krijgen daarom geen basiswaarden als veiligheid, rechtvaardigheid, eerlijkheid, onvoorwaardelijkheid, liefde en zorg mee. De ontwikkeling van kinderen stagneert daardoor, met alle gevolgen van dien voor de lange termijn.

Ontwikkeling

Kinderen die mishandeld worden of die getuige zijn van geweld, leren niet om zich vanuit eigenheid te ontwikkelen. Ze leven onder spanning, in een sfeer van ontkenning, isolement en geheimhouding. Krampachtig proberen ze geweld te voorkomen. Ze krijgen niet de zorg en de

aandacht die ze verdienen. Ze leven in een onveilige situatie, waardoor zij zich niet goed kunnen hechten. Met alle gevolgen van dien.

Hun emotionele, sociale, fysieke en intellectuele ontwikkeling wordt ernstig geremd. Hoe jonger het kind, hoe groter de schade.

Naast de ernst en de frequentie van de mishandelingen en de ontwikkelingsfase waarin ze zich bevinden, is het feit of ze een jongen of een meisje zijn ook bepalend voor het gedrag van kinderen (rolpatronen, verwachtingen, codes van jongens- en meisjesgedrag).

Kinderen kunnen zich verschillend uiten (S. Dijkstra, 2001):

Naar binnen gericht gedrag: terugtrekkend, vermijdend, verdrietig, bezorgd, depressief, geen mogelijkheid om zich creatief te uiten, angstig, verlies van zindelijkheid, slecht slapen, lage zelfwaardering.

Naar buiten gericht gedrag: agressie, woedeaanvallen, vechtpartijen, externaliserende gedragsproblemen.

Leven in een situatie van huiselijk geweld geeft enorme spanning. Voor kinderen die getuige zijn van geweld of zelf mishandeld worden, betekent dit dat er sprake is van een traumatische gebeurtenis: een overweldigende gebeurtenis die hevige angst veroorzaakt en effecten heeft - zowel op korte als lange termijn - op lichamelijk, emotioneel en gedragsmatig gebied.

Een trauma heeft invloed op de hersenen: grote angst activeert de fight-flight-freeze-reacties. Het kind leert om alert op gevaar te reageren. Op de lange duur is het kind echter ook alert in situaties waarin dat niet zou hoeven. Het maakt geen juiste inschatting meer, omdat het een eigen basis van veiligheid mist. Net als bij een volwassene kan er dan sprake zijn van een posttraumatisch stressyndroom (PTSS).

Kinderen kampen dan met herbelevingen, wanhoop, pijn, angst, droefheid, machteloze woede, stemmingswisselingen, overactiviteit, hyperalertheid, herhalingsgedrag. Daarnaast hebben ze last van voordurende opwinding, dus slapeloosheid, concentratiestoornissen, impulsiviteit en driftbuien. Of ze laten nerveus gedrag zien met lichamelijke klachten, zoals misselijkheid, hoofdpijn, maagpijn, slecht zien, geen eetlust.

Behandeling

Binnen de Eerste Hulp Light is er (nog) geen sprake van structureel geweld. Toch kunnen de effecten voor kinderen ook bij incidenteel geweld indringend zijn. Kinderen hebben soms intensieve begeleiding nodig om weer veiligheid en hun eigen basis te kunnen ervaren.

Afhankelijk van de klanten en de situatie worden kinderen op enig moment bij de sessies

Bijlage Kinderen

betrokken. Er kunnen ook heldere afspraken worden gemaakt over de juiste begeleiding voor de kinderen.

Vrouwenopvang Fryslân wil zo snel mogelijk starten met behandeling wanneer kinderen betrokken zijn bij huiselijk geweld (Vrouwenopvang Fryslân, 2005).

Gezien de eerder geschetste gevolgen van geweld voor de ontwikkeling van kinderen, is snelle behandeling van groot belang. Geen wachtlijsten en wachttijden, niets in de doofpot. Adequate samenwerking met ketenpartners is hierbij van groot belang en voorwaarde.

Het Kinder- en Jeugdtraumacentrum Fryslân biedt verschillende programma's aan op het gebied van ontwikkeling, gedrag, opvoeding en gezin. Zowel preventief als curatief; zowel individueel- als groeps- en systeemgericht.

Bijlage Culturele achtergronden

In de begeleiding van mensen krijgen professionals te maken met verschillen in cultuur, tradities, (rol) patronen, machtsverhoudingen en wetgeving. Generalisaties over verschillende culturen doen ernstig tekort aan het unieke van iedere mens, ongeacht vanuit welke cultuur hij leeft. Het doet eveneens tekort aan de inhoud van de cultuur, ook binnen één en dezelfde cultuur zijn verschillen in levens- en zienswijze, in familiecodes en rolopvattingen.

Vanzelfsprekend zijn er aandachtspunten die bepalend zijn in verschillende culturen; zij worden in deze bijlage beschreven. Maar bovenal staat het stellen van vragen naar de leefwereld van iedere klant en naar de betekenis die gegeven wordt aan de culturele achtergronden, centraal. Daarbij dient erkend te worden dat iedereen culturele achtergronden heeft, allochtonen én autochtonen. Het gaat om overtuigingen die ieder op eigen wijze, vanuit generatielange tradities, familieverbanden en eigen ervaringen heeft.

Betekenis van huiselijk geweld

Naast gender, leeftijd en klasse is cultuur van invloed op de betekenis die iemand toekent aan geweld (Cense, Nieuwenhuizen en Pauli, 2004). Culturele overtuigingen, waarden en normen hebben invloed op de betekenis die gegeven wordt aan ervaringen, ook aan ervaringen van geweld. Cultuur biedt kaders, veiligheid in wat mensen als goed en fout beleven. Universeel is echter de afwijzing van structureel geweld.

Culturele achtergronden kunnen ook leiden tot geweldsuitbarstingen in huiselijke kring. Vaak heeft dat te maken met de wijze waarop macht is georganiseerd, gebaseerd op transgenerationele tradities in een familie. Martine Groen (2001) spreekt over patriarchaal-hiërarchische gezinssystemen waarin de overgang van een traditionele familiecultuur naar een meer geïndividualiseerde samenleving voor grote problemen kan zorgen. Machteloosheid en frustratie kunnen leiden tot spanning, omdat de oude zekerheden en machtsstructuren niet meer voldoen. Geweld wordt dan gebruikt als oplossing vanuit de wens oude familieverhoudingen te herstellen. Angst en norm zijn hierin bepalend. Vernieuwing wordt als bedreigend gezien voor de familieverhoudingen. Dit betekent dat regels en normen (met geweld) worden aangescherpt of juist helemaal losgelaten.

Duidelijk is dat er in beide gevallen geen constructief antwoord komt op de vraag naar vernieuwing en verandering binnen de (rol)patronen en gezagsverhoudingen. Ook geweld geeft dat antwoord niet. Angst om houvast te verliezen en het vervolgens aanscherpen van de normen, is bijvoorbeeld waarneembaar in streng christelijke, westerse culturen. Ook dan is geweld soms de vermeende oplossing om oude tradities vanuit macht en met dwang te herstellen.

Bijlage Culturele achtergronden

Schaamte

Schamen en beschamen worden in traditionele familieverbanden gebruikt om de familie bij elkaar te houden. Dit geldt voor veel culturen, zowel allochtoon als autochtoon, met patriarchaal-hiërarchische gezinssystemen. Schaamte is een belangrijke factor tot het gebruik van geweld. Uit onderzoek (Groen, 2001) blijkt dat de meeste mannen die slaan als kind ernstig beschaamd werden door hun vader en een ambivalente verhouding met hun moeder hadden.

Wanneer mensen te maken krijgen met twee culturen, daarin verstrikt raken en oude gezagsverhoudingen er niet meer toe doen, is het gevoel van schaamte en vernedering snel aanwezig. Er is geen houvast meer. Familiegewoontes, rolopvattingen, patronen, regels en rituelen geven spanning. Als het niet lukt om de oude situatie in stand te houden, kan dit leiden tot schaamte. Schaamte en beschaamd worden, voelen als vernedering. Het gevoel van macht binnen het patriarchaal-hiërarchische systeem wordt weer hersteld door middel van geweld. Het is echter een schijnbalans vanuit macht.

Schaamte en vernedering liggen vaak aan de basis van vele frustraties die vervolgens op gewelddadige wijze worden geuit. Hiervan is bijvoorbeeld sprake bij allochtone gezinnen die in onze samenleving soms een economisch-sociaal zwakke positie hebben, waarbij ze niet worden aangesproken op hun volledige vermogen.

Om geweld te stoppen, is het erg belangrijk de dader verantwoordelijk te maken voor het op een andere, constructieve wijze oplossen van de problemen in zijn familie. Er is dan geen sprake meer van vernedering, maar juist van een zinvolle wijze van gezagsuitoefening. Van daaruit kunnen familieverhoudingen hersteld worden met ruimte voor verandering. Niet vanuit macht, maar vanuit kracht.

Signalen

Geweld wordt in alle culturen als ingrijpend en indringend ervaren. Er bestaat een collectief bewustzijn vanuit gemeenschappelijke waarden, zoals rechtvaardigheid, vrijheid, oprechtheid, mededogen, waardoor geweld wordt afgewezen. In alle culturen zijn mensen op deze waarden aanspreekbaar. Dat betekent dat mensen in alle culturen soortgelijke signalen afgeven wanneer zij te maken hebben met huiselijk geweld.

De signalen van geweld zijn a-specifiek: er zijn geen specifieke signalen die duiden op huiselijk geweld. Vanuit de kennis van de betekenis en de effecten van de geweldsspiraal moet in de sessies worden doorgevraagd naar de specifieke ervaringen van die unieke klanten. Dat daarbij onderliggend culturele overtuigingen oorzaak kunnen zijn, spreekt vanzelf.

Wanneer er sprake is van structureel geweld komen de signalen overeen met de signalen van een posttraumatisch stresssyndroom. Wanneer deze signalen worden herkend in de frontoffice is dat

tegelijkertijd het signaal om de desbetreffende klanten iets anders te bieden dan Eerste Hulp Light, aangezien dit hulpaanbod alleen toereikend is wanneer er (nog) geen sprake is van structureel geweld.

Kinderen

Kinderen die opgroeien tussen twee culturen kunnen in de war raken over wat wel en niet kan. Hun gedrag kan in de westerse samenleving als 'normaal' gezien worden, terwijl ze van hun ouders andere boodschappen meekrijgen, waardoor hun ouders hun gedrag beleven als het overtreden van eigen regels en afspraken. Ouders willen hun kinderen daarnaast beschermen tegen de gevaren van de nieuwe cultuur. Zij kunnen daarom hun kinderen soms harder aanpakken of meer beschamen dan in het land van herkomst gebruikelijk was (Groen, 2001).

Slaan wordt dan niet gezien als geweld, maar als onderdeel van de opvoeding, om gehoorzaamheid af te dwingen.

Het gedrag van kinderen kan een rol spelen bij het escaleren van geweld. Een voorbeeld hiervan is de rolomkering van ouders en kinderen. In een nieuwe cultuur ontwikkelen kinderen zich vaak sneller dan hun ouders en gaan ze zich onafhankelijker gedragen dan de normen van de familieverhoudingen toestaan. Jongeren die het vanzelfsprekende gezag van hun vader niet meer accepteren, komen hun vader tegen die zich hierdoor beschaamd voelt en zijn gezag zal proberen te herstellen. En vanuit onvermogen gebeurt dat soms met geweld.

Voor kinderen die worden mishandeld en/of getuige zijn van mishandeling, gelden wereldwijd dezelfde gevolgen en effecten (Bijlage Kinderen).

Begeleiding

Wanneer de overtuigingen van familieverbanden of gemeenschappen ('wij-cultuur') een rol spelen in het ontstaan van geweld of meespelen in de overtuigingen over en uitingen van geweld, is het van groot belang naast de direct betrokkenen ook de andere belangrijke familieleden bij de gesprekken te betrekken. Daarmee worden zowel de dynamiek van de relaties binnen de familie als de culturele achtergronden serieus genomen. Vanuit die 'wij-cultuur' worden de familieverbanden en -verhoudingen als vanzelfsprekend meegenomen in de gesprekken. Verwachtingen, betekenisgeving, gevoelens, waarden en normen, patronen, rolopvattingen en codes worden in het kader van de culturele achtergrond geplaatst. Met de familie wordt dan gesproken over de wijze waarop ze tot dusver hun problemen oplossen en dat het mogelijk is op een andere, zinvolle manier met hun problemen om te gaan. Zonder geweld en zonder hun cultuur te kort te doen. De zogenoemde 'Eigen Kracht Conferenties' kunnen hier een constructieve bijdrage aan leveren.

Bijlage Culturele achtergronden

Culturele achtergronden kunnen een rol spelen in het ontstaan van geweld, maar kunnen eveneens inspirerend en motiverend zijn naar constructief gedrag. Zeker vanuit het oogpunt dat wereldwijd geweld wordt afgewezen. Mensen kunnen in en met hun familie op zoek gaan naar gemeenschappelijke waarden uit hun eigen cultuur en in de nieuwe cultuur. Van daaruit kunnen ze hun plek in de samenleving innemen.

Bij mensen uit andere culturen is het dus evenals bij autochtonen van belang dat ze gemotiveerd zijn tot ander gedrag en daar verantwoordelijkheid voor wil nemen. Het willen herstellen van familieverhoudingen is motiverend, evenals de wens dat kinderen een goede toekomst kunnen opbouwen. De wijze van werken is inhoudelijk dezelfde: de sessies kunnen worden ingevuld zoals beschreven. Aandacht voor de culturele achtergronden en de unieke beleving daarvan zijn vanzelfsprekend, voor mensen uit zowel allochtone als autochtone culturen.

Wanneer geweld is gestopt en de basis van de familie (weer) is gevonden, kunnen klanten zich vervolgens richten op individuele wensen, verwachtingen, waarden.

Eergerelateerd geweld

Eergerelateerd geweld en eerwraak of eermoord vragen een andere benadering dan binnen de eerste Hulp Light mogelijk is. Eergerelateerd geweld uit zich echter niet altijd duidelijk als zodanig. Professionals moeten daarom zorgvuldig afwegen wat er allemaal bij klanten speelt. Oog voor de moeilijke positie van migranten, asielzoekers en vluchtelingen is van groot belang in de optiek van TransAct (Bakker, 2005), gezien de polarisatie tussen (delen) van de autochtone bevolking en migrantengroepen. Een aantal mensen uit migrantengroepen voelt zich in Nederland niet meer zo welkom en zoekt eigen identiteit bijvoorbeeld in religie. Een deel van hen conformeert zich aan extreem fundamentalistische ideeën. De politieke islam die zij aanhangen, heeft traditionele opvattingen over mannen en vrouwen. Volgens TransAct bestaat het gevaar dat de positie van vrouwen binnen fundamentalistische families verslechtert en eergerelateerd geweld daarmee toeneemt.

Bijlage Eergerelateerd geweld

Vanwege de ernst van de dreigingen en de aard van de situatie is eergerelateerd geweld niet een vorm van geweld die met Eerste Hulp Light kan worden gestopt. Daarvoor zijn andere interventies nodig. Toch wordt deze bijlage opgenomen: soms is het niet (direct) duidelijk dat het eergerelateerd geweld betreft, waardoor enige achtergrondinformatie van groot belang is.

Definiëring

Eergerelateerd werd door het Advies en Onderzoeksbureau Beke (Ferwerda, 2005) in opdracht van het Ministerie van Justitie als volgt gedefinieerd:

Eergerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of een vrouw en daarmee van zijn of haar familie, waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken.

Deze definiëring gaat dus verder dan eerwraak of eermoord dat vooral 'het doden uit eer' als betekenis heeft, en voornamelijk gericht is op de seksuele eer van meestal een meisje of vrouw. Behalve van moord is bij eergerelateerd geweld ook sprake van andere vormen van geweld waarmee de eer gezuiverd wordt. Eergerelateerd betreft naast de seksuele eer ook de niet-seksuele eer; dit is de mannelijke eer. Mannen gebruiken desnoods geweld om hun eer en prestige, die afhankelijk zijn van het gedrag van hun vrouw, te bewaken.

Belangrijk te vermelden bij de definitie van eergerelateerd geweld is dat het vaak gaat om sekse-specifieke aspecten (Bakker, 2005) binnen een cultuur en dat machtsverhoudingen binnen het gezin en de familie in het geding zijn. Het betreft vaak geweld tegen vrouwen die een onderdrukte en ongelijke positie innemen.

Eergerelateerd geweld kan echter ook mannen en jongens betreffen. Wanneer zij bijvoorbeeld hun traditionele rol weigeren, homoseksueel zijn of een gedwongen huwelijk weigeren, lopen zij gevaar. Naast slachtoffer van eergerelateerd geweld zijn vrouwen vaak ook medepleger. Zij kunnen de werkelijke pleger aanzetten tot het geweld, cultiveren de roddelcultuur en/of oefenen zelf het geweld uit (bijvoorbeeld bij vrouwenbesnijdenis).

Wrang is dat vrouwen enerzijds de cultuur dragen doordat zij de waarden en normen van de gemeenschap via de opvoeding doorgeven aan hun zonen en dochters. Anderzijds is de vrijheid om op eigen wijze op te voeden in sterk patriarchale culturen niet aan de orde en zijn vrouwen vaak slachtoffer van de cultuur die zij zelf moeten dragen.

Bijlage Eergerelateerd geweld

Eer en betekenis

Iedereen heeft een eergevoel dat aangetast kan worden, daarin is geen verschil tussen mensen die bijvoorbeeld oorspronkelijk uit Turkije of uit Friesland komen. De beleving van geschonden eer en de wijze waarop eer hersteld wordt, is echter mede cultureel bepaald. 'Eergerelateerd geweld is niet een religieus maar een cultureel fenomeen', stelt W. Timmer, interregionaal projectleider 'Eergerelateerd geweld' (Kruyer, 2005).

Eergerelateerd geweld komt het meest voor in de zogenaamde 'wij-culturen', waar de visie en mening van het collectief vaak belangrijker zijn dan die van een individu. Maar natuurlijk is 'eergevoel' ook een individuele beleving.

Bij eergerelateerd geweld is per definitie sprake van een ongelijke verhouding die op macht is gebaseerd en die cultureel is bepaald. De dynamiek moet aan die culturele eisen voldoen. De dynamiek speelt mee in de beweging van de geweldsspiraal. Het maakt bijvoorbeeld verschil of mensen elkaar kennen wanneer ze trouwen, of ze het met elkaar kunnen vinden, of ze een zelfde visie hebben op trouw, eer, en dergelijke. Het maakt ook uit of je een baan hebt of bijvoorbeeld vluchteling bent, zelf geweld hebt meegemaakt, geen werk hebt, geen perspectief...

Er zijn twee eerbegrippen (Van der Torre en Schaap, 2005):

Seref:

Het mannelijke bezit. Seref kent gradaties: een man heeft meer of minder status en prestige in de gemeenschap op grond van gebleken moed, dapperheid, betrouwbaarheid, eerlijkheid en de mate waarin bezit (materie, maar ook vrouw en kinderen) wordt beschermd. Seref kan worden gezien aan de mate van respect die door vrouw, kinderen en ondergeschikten aan de man wordt getoond.

Namus:

Dit begrip heeft betrekking op mannen en vrouwen en is absoluut, wat betekent dat je het hebt of niet hebt. Het betreft de seksuele eer. Voor vrouwen en meisjes betekent namus kuisheid en voor mannen het hebben van kuis familieleden. De namus van de man is afhankelijk van de kuisheid van zijn vrouw, zijn dochters en zijn zusters.

Van grote betekenis zijn de vrouwelijke maagdelijkheid voor het huwelijk en haar seksuele trouw daarna. Belangrijk is dat er geen definitie te geven is van kuisheid; je bent kuis of je bent het niet, het is en blijft een subjectief begrip. Dat betekent dat er altijd sprake is van afhankelijkheid van de gangbare norm over kuisheid in de familie. Het gaat vaak vooral om de interpretatie van de feiten. De modernisering van allochtone vrouwen is bijvoorbeeld tegenstrijdig aan de traditionele rol-opvattingen van mannen (en sommige vrouwen) uit de eerste generaties migranten. Dat zou kunnen leiden tot eergerelateerd geweld, maar het hoeft niet. Een duidelijkere situatie is een buitenechtelijke relatie of een relatie voor het huwelijk: dit levert altijd (ernstige) spanning op. De gevolgen, de wijze waarop de eer gezuiverd wordt, is afhankelijk van de situatie, zoals de bereid-

heid en de mogelijkheid tot bemiddeling tussen de families.

Een vrouw wordt gezien als belichaming van de eer van de man aan wie ze toebehoort (Van der Torre en Schaap, 2005). Mannen zijn dan als het ware de schatbewaarders; zij moeten de eer bewaken en maatregelen treffen wanneer die eer geschonden wordt. Wanneer een man niet optreedt als de namus is geschonden, staan daar sancties op. Zijn familie wordt uit de gemeenschap gestoten ('sociale doodverklaring') en zijn kinderen kunnen geen goede huwelijken meer sluiten. Alles wordt weer normaal wanneer hij toch optreedt zoals de gemeenschap vraagt.

Eergerelateerd geweld betekent meestal dat de eer geschonden is en met geweld weer wordt hersteld, zodat codes in de gemeenschap en familie in stand kunnen blijven. Soms is er echter nog niet eens sprake van een schending van de eer, maar veroorzaakt bijvoorbeeld de roddelcultuur al regels en verboden. Denk aan psychische druk, controle en huisarrest. Deze zijn dan bedoeld om eerschending te voorkomen, maar zijn eigenlijk al uitingen van eergerelateerd geweld. Het gaat om de eer en om de familie; dat is in het algemeen het verschil met 'huiselijk geweld' waarin geen sprake is van eer als oorzaak en achtergrond van het geweld dat plaatsvindt (zie definiëring in deel 1 van deze methodiek). Daarbij past wel een nuancering: ook bij huiselijk geweld kan aantasting van eer ineens aan de orde zijn, waardoor bijvoorbeeld trotsmoord plaatsvindt.

Eerwraak

Eerwraak, ook wel eermoord genoemd, is moord om de eer te zuiveren (Van Eck, 2000). Eerwraak is de uiterste vorm van geweld om het verlies van eer te zuiveren. Het is afhankelijk van de ernst van de schending en het overleg in de familie op welke wijze eerzuivering vorm krijgt. Soms neemt de familie al in een vroeg stadium (preventieve) maatregelen om verdere eerschending te voorkomen. Voorbeelden zijn de vrouw terugsturen naar het land van herkomst, huisarrest, altijd onder toezicht stellen, uithuwelijking, verstoting.

Kenmerkend voor eerwraak is dat het in de familie wordt beraamd. Er wordt iemand aangewezen die de moord op een openbare plaats, bij daglicht en met veel omstanders pleegt. Meestal is de dader de directe betrokkene, degene van wie de eer geschonden is of degene die de familie-eer vertegenwoordigt.

Moord vanuit eer komt in veel landen voor (Van der Torre en Schaap, 2005), met name rond de Middellandse Zee, in het Midden-Oosten en Centraal Azië. Meer in het bijzonder gaat het om het gebied van Turkije tot aan Jemen en van Egypte richting Pakistan.

Des te groter de sociale kring is waarin bekend is dat de eer is geschonden, des te groter is de druk om de eer te zuiveren. Soms is de druk om de namus te zuiveren zo groot dat er niet meer wordt gekeken naar alternatieve manieren voor eerwraak. De persoonlijkheid van de dader speelt een belangrijke rol: soms gaat iemand voor eigen rechter spelen, zelfs zonder of met gering familie-beraad. Bijvoorbeeld in een heterdaad situatie waarin in een opwelling wordt vermoord.

Bijlage Eergerelateerd geweld

Eergerelateerd geweld

	Uitingsvormen	Aanleiding	Risico-indicatoren
Seksuele eer in het geding (primair vrouwelijke eer)	Eermoord	Verlies maagdelijkheid	Toekomstperspectief
	Bedreiging met eermoord	Buitenechtelijke seksuele relatie	
	Zelfmoord	Voorhuwelijks seksuele relatie	
	Dodelijk ongeluk	Verkrachting	
	Mishandeling	Buitenechtelijke zwangerschap	
	Verminking	Voorhuwelijks zwangerschap	
	Verstoting	Schaking	
	Bedreiging met verstoting	Hertrouwen	
	Uithuwelijking	Afpakken kinderen	
	Afpakken kinderen	Verlaten echtgenoot/familie	
	Wegsturen	Vermissing/wegblijven/weglopen	
	Terugbevelekking	Ongeoorloofd gedrag	
	Echtscheiding	Verzet (tegen familie/regels)	
	Vrijheidsbeperking	Verzet tegen gearrangeerd huwelijk/verloving	
	Rechtszaak	Belediging/provocatie/ vernedering	
Verhuizing	Roddel/laster/smaad	Culturele achtergrond	
Niet-seksuele eer in het geding (mannelijke eer)	Trotsmoord	Buitenechtelijke seksuele relatie	Situatie
	Bedreiging met trotsmoord	Buitenechtelijke zwangerschap	
	Zelfmoord	Schaking	
	Dodelijk ongeluk	Hertrouwen	
	Mishandeling	Afpakken kinderen	
	Verstoting	Verlaten echtgenoot/familie	
	Bedreiging met verstoting	Vermissing/wegblijven/weglopen	
	Afpakken kinderen	Ongeoorloofd gedrag	
	Wegsturen	Verzet (tegen familie/regels)	
	Terugbevelekking	Verzet tegen gearrangeerd huwelijk/verloving	
	Vrijheidsbeperking	Wanprestatie	
	Afkopen	Belediging/provocatie/ vernedering	
	Rechtszaak	Roddel/laster/smaad	
	Verhuizing	Onenigheid over bezit	
		Gedragsverandering	

Aanleidingen en uitingsvormen

De aanleidingen en uitingsvormen voor eegerelateerd geweld zijn zeer divers, zie het schema gemaakt door Advies- en Onderzoeksbureau Beke (Ferwerda, 2005).

Er wordt onderscheid gemaakt tussen primair vrouwelijke eer en de mannelijke eer. Zoals te zien, zijn niet alle uitingen van eegerelateerd geweld strafbaar volgens het Wetboek van Strafrecht.

De uitingsvormen bij de aantasting van de seksuele en niet-seksuele eer kunnen hetzelfde zijn, terwijl de aanleidingen verschillend kunnen zijn. Bovendien is er sprake van dynamiek tussen de seksuele en niet-seksuele eer: seksuele eerschending kan aanleiding zijn tot schending van de mannelijke eer. Dit is bijvoorbeeld het geval bij schaking. De seksuele eer is dan in het geding, omdat het meisje door een man wordt meegenomen. Tegelijkertijd is echter ook de mannelijke eer in het geding, omdat de vader van het meisje nu de mogelijkheid ontnomen wordt zijn dochter uit te huwelijken.

Voor wat betreft de risico-indicatoren gelden de volgende aandachtspunten:

- **Toekomstperspectief:**

Waarom denkt het 'potentiële slachtoffer' dat ze gevaar loopt en wélk gevaar loopt ze dan?

- **Bekendheid:**

Publieke bekendheid is een belangrijke risico-indicator voor eerzuivering.

- **Culturele achtergrond:**

Het gebied waar de familie in oorsprong vandaan komt, is van belang. Is eegerelateerd geweld in dat gebied een geaccepteerd verschijnsel, dan is er ook in ons land meer gevaar wanneer de eer geschonden wordt.

- **Situatie:**

Duidelijkheid over de situatie en in het bijzonder de vrije wil van een eerschender is een belangrijke risico-indicator.

- **Potentiële verdachte:**

De uitvoering van het eerherstel is een familiaangelegenheid en wordt uitgevoerd door een mannelijk lid van de familie. Hoe duidelijker is wie de potentiële dader zal zijn, hoe gericht er kan worden gehandeld bij de preventie van (escalatie) van eegerelateerd geweld.

- **Gedragsverandering:**

Gedragsveranderingen bij het slachtoffer kunnen de signalen zijn van de dreiging van eegerelateerd geweld.

Opnieuw geldt dat elke situatie uniek is en daarom een zorgvuldige afweging vraagt. Het risicoscreening instrument van het Verwey-Jonker Instituut (Goderie en Ter Woerds, 2005) voorziet hierin. Voor een verdere en uitgebreide uiteenzetting over het schema op pagina 58, wordt verwezen naar het rapport van Advies- en Onderzoeksbureau Beke (Ferwerda, 2005).

Bijlage Eergerelateerd geweld

Signalen

Uit onderzoek (Van der Torre en Schaap, 2005) blijkt dat vrijwel alle slachtoffers signalen uitzenden. Soms naar de politie, meestal in de sociale omgeving, op school of in de medische sector. Helder en klaar daarbij is dat het signalen zijn van unieke belevingen en situaties die moeilijk in concrete signalen zijn uit te drukken.

Bepaalde 'rode vlaggen' (Timmer, 2005) laten zien dat het van belang is alert te zijn. Wanneer:

- er uitingen van eer en eerschending bekend zijn;
- er opvattingen over eer zijn;
- er aanleidingen voor conflicten zijn of er andere kwesties tussen betrokkenen spelen;
- er (veronderstelde) gevolgen van (gewelddadig) eerherstel zijn;
- sociale achtergrond van belang is in het kader van eer;
- er sprake is van afhankelijkheid van de gemeenschap;
- houding en emoties duiden op de mogelijkheid van eer/eerschending.

Hierbij kan nooit de conclusie worden getrokken dat er sprake is van eergerelateerd geweld. De 'rode vlaggen' maken duidelijk dat er mogelijk eergerelateerd geweld zou kunnen spelen, maar dat nader onderzoek nodig is. Dat betekent dat bij gedragsveranderingen en andere mogelijke signalen, professioneel zorgvuldig wordt gehandeld. Liefst in samenwerking met andere professionele instanties.

Preventie en hulpverlening

Bemiddeling

Om ernstig eergerelateerd geweld te voorkomen, is het van groot belang dat er een vorm van bemiddeling bestaat tussen de familie en het slachtoffer van eergerelateerd geweld. Wanneer iemand vermist wordt of wanneer er bemiddeld gaat worden, is het belangrijk dat de contactpersoon bekend is in en met het netwerk, familie, financiële situatie, opleiding, en dergelijke. Belangrijke personen binnen cultuurgemeenschappen zijn soms de sleutelfiguren voor succes bij bemiddeling bij eergerelateerd geweld. Imams van 22 moskeeën zeiden in hun preek naar aanleiding van een situatie van moord uit eer: 'Eerwraak op religieuze gronden is niet te verdedigen, want de islam verbiedt eerwraak, moord en bedreiging' (Vermaas, 2004)

Door - soms met behulp van belangrijke anderen in de gemeenschap - het gesprek aan te gaan met familieleden van bedreigde vrouwen en familieleden van de potentiële dader, kunnen de families tot afspraken komen over het zuiveren van de eer. Soms keert de rust en de eer terug wanneer een vrouw na bemiddeling niet wordt vermoord, maar wordt verstoten en een eigen leven kan opbouwen.

Een belangrijke taak bij bemiddeling is voor de politie weggelegd. Zij doet onderzoek, kan in de wijk contacten leggen en heeft constructief gezag.

Indien noodzakelijk kan een vrouw met haar kinderen een veilig en anoniem onderdak krijgen. Een voorbeeld daarvan is het project 'Buiten Beeld' in Amsterdam waar vrouwen wonen die zich anders in een zeer levensbedreigende situatie bevinden. Zij leven geïsoleerd, worden nergens meer geregistreerd en hun kinderen gaan niet naar school om elk risico uit te sluiten.

Opleiding en onderwijs

Volgens de interregionaal projectleider van 'Eergerelateerd geweld', W. Timmer (Kruyer, 2005), zijn opleiding en werk van belang in het voorkomen van eergerelateerd geweld: 'Goed opgeleide mensen zijn veel minder snel geneigd tot eergerelateerd geweld dan slecht opgeleide mensen. Wie in Nederland iets heeft opgebouwd, heeft veel meer te verliezen dan een slecht opgeleide werkloze, die niet veel meer bezit dan de oude eer en trots op zijn vrouw en dochter. Werkgelegenheid en opleiding zijn het beste medicijn.' Ook de rem op de import van partners uit de bronlanden zal enig effect hebben, stelt Timmer.

Vanzelfsprekend is het eveneens van groot belang dat professionals en instellingen hun visie op eergerelateerd geweld ontwikkelen. Professionalisering op dit gebied is absolute noodzaak. Zo kunnen ze de betekenis van het geweld goed inschatten, de signalen herkennen en een adequate preventie en hulpverlening bieden. Vanzelfsprekend ligt hier tevens een politieke visie-ontwikkeling aan ten grondslag.

Veiligheid

Het ontwikkelen van adequate hulpverlening is in volle gang. Dat veiligheid daarbij in het geding is, spreekt voor zich! Door het Verwey-Jonker Instituut (Goderie en Ter Woerds, 2005) is het instrument voor risicoscreening in de vrouwenopvang ontwikkeld. Dit instrument is een zeer uitgebreide vragenlijst die bij iedere nieuwe klant van de vrouwenopvang wordt afgenomen. Hierdoor worden risico's zo nauwkeurig mogelijk gescreend. Het gevaar van de situatie komt zo duidelijk in beeld. Op grond daarvan kunnen besluiten en maatregelen worden genomen die de veiligheid garanderen.

Het screeningsinstrument bevordert een objectivering van de situatie, waardoor professioneel handelen meer inhoud krijgt. De werkelijke en beleefde situatie is dan de drijfveer, in plaats van angst van zowel de vrouw als de professional. De screening vindt regelmatig plaats tijdens het verblijf van de vrouw, omdat de situatie, haar perceptie daarvan en de informatie over de situatie kunnen veranderen.

Hulpverlening is allereerst gericht op het verkrijgen van veiligheid. Samenwerking met de politie is

Bijlage Eergerelateerd geweld

daarbij noodzakelijk. De politie heeft bevoegdheden (de politie kan zonder aangifte ambtshalve vervolgen en/of onderzoek doen) en mogelijkheden tot bemiddeling tussen de families. Wanneer veiligheid zo goed mogelijk gegarandeerd is, kan de klant beginnen met verwerking van wat er gebeurd is. Langzamerhand kan ze zich richten op de keuzes die ze wil en kan maken. Dat dit een ingrijpend proces is, spreekt voor zich; zeker wanneer iemand alleen verder gaat en een eigen basis gaat vormen. Niet alleen voor vrouwen, ook voor mannen die met eergerelateerd geweld te maken hebben!

Literatuurlijst

Aarts, P.:

Methodiek 1e hulp aan vrouwen bij Thuisgeweld
Thuisfront, Noord-Nederland, 2002

Bakker, H.:

Eengerelateerd geweld in Nederland.
Een bronnenboek
Uitg.: TransAct, Utrecht 2005

Cense, M., P. Nieuwenhuizen, T. Pauli:

Mozaïek
Preventie en opvang huiselijk geweld bij allochtone vrouwen
TransAct, Utrecht, 2004

Dijkstra, S.:

Vertrouwen kan groeien op een veilige plek.
Interventies voor kinderen die getuige zijn van gezinsgeweld
Tijdschrift over Kindermishandeling,
jaargang 15, nr. 4,
december 2001

Dutton, D.G., S.K. Golant:

De partnernishandelaar. Een psychologisch profiel
Uitg.: Bohn Stafleu van Loghum, 2000

Eck, C. van:

Door bloed gezuiverd
Universiteit van Amsterdam, 2000

Ferwerda, H.B., I. Van Leiden:

Eerwraak of eengerelateerd geweld?
Naar een werkdefinitie
Advies - en Onderzoeksgroep Beke, 2005

Goderie, M., Ter Woerds, S.:

Instrument voor risicoscreening in de vrouwenopvang
Verwey-Jonker Instituut, 2005.

Literatuurlijst

- Groen, M.:
Geweld en schaamte
Vrouwen Opvang Utrecht, 2001
- Groot, G. de:
Rechtsom keert geweld
Uitg.: STMC, Harmelen, 2005
- Kruyer, F.:
Duivels dilemma
In: Blauw - Recherche, 26 november 2005, nr. 6
- Lawick, J. Van, M. Groen:
Intieme oorlog
Uitg.: Van Gennip Amsterdam, 1998
- Ministerie van Justitie:
'Privé geweld - Publieke zaak'
Den Haag, 2000
- Servellen, A. van:
De macht van de onmacht
Uitg.: Acco, Leuven, 1983
- Sessink, L.E.J.M.:
Training 'Aanpak Huiselijk Geweld'
LSOP, Amersfoort, 2003
- Timmer, W.:
Pilot Eergerelateerd geweld in Haaglanden
en Zuid-Holland-Zuid
Tweede tussenrapportage, 2005

Torre, E.J. van der, L.Schaap:
Ernstig eerge relateerd geweld: een casusonderzoek
COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement b.v.
In opdracht van het Ministerie van Justitie,
den Haag, 2005

Training Risicotaxatie eerge relateerd geweld
t.b.v. Federatie Opvang
TransAct, Utrecht, 2005

Vermaas, P:
Eerwraak afwenden
In: APB nr.11, 29 mei 2004

Vrouwen Opvang Amsterdam:
Project 'Begeleide Terugkeer'
Amsterdam, 2004

Vrouwenopvang Fryslân:
Kinderen als getuigen van huiselijk geweld
Interne documentatie, 2005

Watzlawick, P.:
De pragmatische aspecten van de communicatie
Uitg.: Van Loghum Slaterus, Deventer, 1980

